



स्मरघट भिरोदात्तः ॥ ३ ॥  
जैन धर्मान्तः ।  
वीरानन्द (राजपूताना)

ॐ

श्री परमात्मने नमः ।

स्याद्वादग्रन्थमाला ।

श्रीमद्भगवत्समन्तभद्राचार्यविरचितम्  
जिनशतकं सटीकम् ।

टीकाभास्व फगलाचरणम् ।

नमो वृषमनायाय लोकालोकायलोकिने ।  
मोहपङ्कपिशोपाय भासिने जिनभानये ॥ १ ॥  
समन्तभद्रं संदोषं स्तुये परगुणालयम् ।  
निर्मलं यच्छाण्डकान्तं नमूय भुवनत्रयम् ॥ २ ॥  
यस्य च सङ्गणाघारा कृतिरेषा सुप्रसिद्धा ।  
जिनशतकनामैति योगिनामपि दुष्करा ॥ ३ ॥  
तस्याः प्रबोधकः कश्चिद्भास्तौति विदुषां मतिः ।  
यावत्तावद्भूमौ चो नरसिंहो विभाकरः ॥ ४ ॥  
दुर्गमं दुर्गमं काम्यं भूयते महतां ययः ।  
नरसिंहं पुनः प्राप्य सुगमं सुगमं भवेत् ॥ ५ ॥  
स्तुतिपिप्सा समाश्रित्य कस्य न क्रमते मतिः ।  
तद्भूतिं येनै जाह्नवेन वृद्धते यस्मिन्धपि ॥ ६ ॥

१ महावंशः । २ " तद्भूतिं यो न बोधेन वृद्धते यस्मिन्धपि " इति  
उपनिषत्तः वाक्यम् ।

वायव्याज्ज्ञायते लोके निज्यमोऽपि महाशुनिः ।

गिरिराजं धितःकाको घत्ते हि कनकच्छयिः ॥ ७ ॥

पुष्पादिनूपुरिगणिनीरकगणा नीरपकरनामकर्मोदयरागुममूहोद्धार्य  
 वृषोषमेन्द्रादिमुग्धमेनाशारिभिधानिककतनगमृगर्जनेत्यादिधानाहंता धाति  
 कर्मस्थानान्तरममुद्भूतविषयीकृतान्मेकत्रीयादिद्रव्यमिकान्तमोचरानन्तर्या-  
 यकेवलशानाना स्तुतिरिय जिनजनकनामेति । तस्याः समस्तगुणगणो-  
 पेतायाः सर्वोदकारभीतगया अनर्गलनशतकर्मन्धनदहनसमर्पायाः  
 तार्किकचुडामणिभ्राम समन्तभट्टाचार्यावरचलायाः सक्षेपभूतविवरण  
 क्रियते ।

मुरजबन्धः ।

श्रीमज्जिनपदाम्याशं प्रतिपद्यागमां जये ।

कामस्थानप्रदानेशं स्तुतिविद्यां प्रसाधये ॥ १ ॥

भोमजिनेति । पूर्वोद्धमेकपंक्त्याकारेण व्यवस्थाप्य पश्चादंमप्येक  
 पंक्त्याकारेण तस्याधः कृत्वा मुरजबन्धो निरूपयितव्यः । प्रथमपंक्तेः  
 प्रथमाधरं द्वितीयपंक्तेः द्वितीयाधरेण सह, द्वितीयपंक्तेः प्रथमाधरं प्रथमपंक्ते  
 त्रितीयाधरेण सह एवमुभयपवत्यधरेषु सर्वेषु सयोज्यम् । एव सवेऽपि  
 मुरजबन्धा दृष्टव्याः ।

अस्य विवरणं क्रियते । श्रीविद्यते यस्य स श्रीमान् जिनस्य  
 पदाम्याशः पदसमीपं जिनपदाम्याशः श्रीमाश्चासौ जिनपदाम्याशश्च  
 श्रीमज्जिनपदाम्याशस्तु श्रीमज्जिनपदाम्याशः । प्रतिपद्य संप्राप्य प्रतिपद्येति

प्रतिपूर्वमेव षडेः कर्तव्येभ्यः प्रयोगः । आगतां पतन्तां जये जयेतोर्नमिने  
इतिवत् । काम इति कथनीय इच्छा वा रथान् विवाहः काम च  
तनयान् च कामस्य वा रथान् कामरथान् तस्य प्रदानं कामरथान-  
प्रदानं जयका कामश्च रथान् च कामरथाने तयोः प्रदानं कामरथानप्रदान  
एव ईदः कामरथानप्रदानेन, त कामरथानप्रदानेन, प्रथमगदेन सह  
कथ्यन्ते । स्तुतिरेव विद्या स्तुतिविद्या तां प्रकाशये अहमिति कथ्यन्ते ।  
जयका कामरथानप्रदानेनमिति स्तुतिविद्याया विशेषणम्, कामरथान  
प्रदानाय ईद इति कामरथान प्रदानेद् अगतां । किमुक्त मयति-भीमत्रि-  
नन्दाम्बाय प्रशिरय स्तुतिविद्यां प्रकाशयेद् । किं विशिष्टां स्तुतिविद्यां  
कथंभूत वा त्रिनन्दाम्बाय कामरथानप्रदानेन । किमर्थं आगतां जये  
जयनिमित्त । प्रकाशये इति च मनुर्वेद्य साधनं विद्यावित्पत्य षोः  
निबद्धतस्य प्रयोगः ॥ १ ॥

सगल मनोरथोंको पूर्ण करनेवाले श्रीजिनेन्द्रदेवके चरण  
कमलोंके निकट जाकर अपने पापोंका नाश करनेकेलिये मैं  
बहु श्रीजिनेन्द्रदेवका स्तोत्र प्रारंभ करता हूँ ॥ १ ॥

मुरजकम् ।

स्नात स्वमलगंभीरं जिनामितगुणार्णवम् ।

पूतथ्रीमज्जगत्सारं जना यात दणाधि

स्नात स्वमेनेति । मुरजकम् पूर्ववद्गुह्यम् । स्नातः  
व्या शौच इत्यस्य चो लोडनम् रूप । मण्डु न विद्यते मलं,  
यभीर, जगत्सारः स्वमलगंभीरौ गभीरम्

स्वसृष्टगंभीरम् । न मिताः अमिताश्चेते गुणाश्चेते अमितगुणाः त्रिनित्यामि-  
तगुणाः त्रिनामितगुणाः त्रिनामितगुणा एव अर्णवः समुद्रः अपवा  
त्रिन एव अमितगुणार्णवः त्रिनामितगुणार्णवस्ते ॥ पूतः पवित्रः भीमान्  
भीयुक्तः जगतां सारे जगत्सारः पूतश्च भीमाश्च जगत्सारश्च पूतभीम-  
जगत्सारः तं । जनाः शोकाः । यात इति क्रियापदं । या मतावित्यस्य शोः  
लोडंतस्य प्रयोगः । क्षणादधिपदधिरेणेत्यर्थः । शिवं शोमनं शिवरूप-  
मित्यर्थः । किमुक्तं भवति—हे जनाः त्रिनामितगुणार्णवं स्नात येन  
क्षणाच्छिवं यात इति । शेषाणि पदानि त्रिनामितगुणार्णवस्य विशेष-  
णानि ॥ २ ॥

ओ भव्यजन हो, अत्यन्त निर्मल, गंभीर, पवित्र, अत्यन्त  
सुगोभित और संसारके सारभूत श्रीजिनेन्द्रदेवके अनन्त गुण-  
रूपी समुद्रमें स्नान करो अर्थात् उनके गुणोंमें तल्लीन होजाओ  
क्योंकि भगवानके गुणरूपी समुद्रमें स्नान करनेसे तुमको  
शीघ्र ही मोक्षकी प्राप्ति होगी ॥ २ ॥

अद्वैतभूमगूढपञ्चाद्वैतः ।

धिया ये श्रितयेतात्त्या यानुपायान्वरानतः ।  
येपापा यातपारा ये श्रियायातानतन्वत ॥ ३ ॥

धियेति अद्वैतभूमगूढपञ्चाद्वैतः । कोत्पार्थः चतुरोऽष्टियादानभोऽभो-  
वित्यस्य चतुर्णां पादानां चत्वारि प्रथमाद्यणि अन्त्याद्यणि चत्वारि-  
गृहीत्वा प्रथमः पादो भवति । पुनरपि तेषां द्वितीयाद्यणि चत्वार्य-  
न्तप्रमीर्याद्यणि च चत्वारि गृहीत्वा द्वितीयः पादो भवति । एवं

पञ्चाशोऽति पादाः साध्याः । अनेन न्यायेन गर्हःभूतो भवति ।  
प्रथमादेः सान्दश्याणि तेषु पश्चिमादीश्याणि सर्वाणि प्रविशन्ति । एक-  
स्मिन्नि समानाक्षरे बहूनामपि समानाक्षरणां प्रवेशो भवति । अतो-  
गूढपञ्चादोऽप्यस्य भवति । एवमेव आतीयाः श्लोका मृग्याः ।

विद्या बुद्ध्या । ये यदोरूप । भित्तया आभित्तया सेव्यया इत्यर्थः । इता,  
विनशा अर्पितः मनःपीडा यस्याः सेवमित्यर्पितः तथा । धान् यदः दधतस्य  
प्रयोगः । उपपातान् उपपूर्वस्य अयगतौ अस्याभतस्य रूप उपगम्यानित्यर्थः ।  
चराः प्रधानाः इन्द्रादयः नद्याः प्रणताः । ये च बध्ममोगन च शब्देन सह-  
सम्बन्धः । न विद्यते पार्थ येन ते अपानाः शुद्धाः कर्मरहिता इत्यर्थः । पातं पार  
देशे पातपातः अभिगत सर्ववदाद्याः इत्यर्थः ये च भीर्तापमीस्तया आपातान्  
अतन्वन् तनु विस्तारे इत्यस्यचोर्लङ्गतस्य रूपम् । यथा इत्येव रामानः  
आभित्तान् विस्तारयति । उत्तरत्र क्रियापद तिङ्गति तेन सह सम्बन्धः ॥१॥

अर्थभ्रमः ।

आसते सततं ये च सति पुर्वक्षयालये ।

ते पुण्यदा रतायातं सर्वदा माभिरक्षत ॥ ४ ॥

आसत इति—आसते आस उपवेशने इत्यस्य धोः कृत्वात्  
प्रयोगः । सततं सर्वकाल । ये च, च शब्दः समुच्चये, यद प्रयोगान्  
अपठन्तान् मुमुक्षिनोति पूर्वप्रकाशान् । सति शोभने सतः इवन्तस्य रूपम् ।  
न विद्यते क्षयः विनाशो यस्यासावक्षयः । आसत अवस्थानम् ।  
अक्षयभावावालयश्च अक्षयालयः, पुर्वक्षासावक्षयालयश्च पुर्वक्षयालयः  
समिन् पुर्वक्षयालये । ते सतः प्रयोगोऽयम्, यद प्रयोगानपेक्षते।



पञ्चाशेऽपि पादाः साध्याः । अनेन न्यायेन अर्द्धः भूयो भवति ।  
प्रथमाद्धे पान्दस्यपि सेषु वक्षिमाद्धोष्ठपि सर्वाणि प्रविशन्ति । एक-  
स्मिन्नपि समानाक्षरे बहूनामपि समानाक्षरणां प्रवेशो भवति । व्यत्य-  
गूढवर्माद्धोऽप्यत्र भवति । यथेष्ट आलोकाः श्लेषा मृश्याः ।

विद्या बुद्ध्या । ये यदोक्तम् । अित्या आभितया सेष्यया इत्यर्थः । इत्या,  
विनष्टा अर्तिः मनःपीडा कथाः सेषमिवातिः कथा । यान् यदः कथितम्  
प्रयोगः । उपायान् उपपूर्यस्य अवगतौ अस्यानंतरस्य रूपे उपगम्यमानित्वर्थः ।  
ययः प्रथानाः इन्द्रादयः नताः प्रयताः । ये च कथमनेन च शब्देन सह-  
संस्थः । न विद्यते यदं येषां ते अनायाः शुद्धाः कर्मरहिता इत्यर्थः । यत्ते यदं  
देहे वातवायुः आधित्य सर्ववर्षार्थाः इत्यर्थः ये च श्रीर्ग्रीष्मीसुखा आषाढान्  
अतन्वन् तनु विस्तारे इत्यस्योर्मर्देतस्य रूपम् । यथा इष्येय राजानः  
आभितान् विस्तारयति । उपरच विद्यायदं तिष्ठति तेन सह सम्बन्धः ॥१॥

अर्द्धधमः ।

आसते सततं ये च सति पूर्वशयालये ।

ते पुण्यदा रतायातं सर्वदा माभिरक्षत ॥ ४ ॥

आसते इति— आसते आस उपवेशने इत्याय धो कथनम्  
प्रयोगः । सततं सर्वदा । ये च, ये शब्दः तदुक्त्ये यदं प्रथमान्  
कथनान् शुद्धिर्नोति पूर्वप्रधानता । इति शोभने सत इत्यस्य रूपम् ।  
न विद्यते यय विस्तारे न्यायात्प्रयत्नः । आसते अवस्थानम् ।  
अस्य ध्यातावत्प्रयत्नः सतदात्मनः पुण्यदा रतायातं सर्वदा पुण्यदात्मनः  
तामिन् पूर्वशयालये । ते सतः प्रवेशोऽवस्थ, सतं दर्शनात्प्रवेशे





द्वितीयपादस्य समस्तः पुनरुच्चारितः । नखानां प्रगलानां पीला व्याघ्रवः  
 हो हो वा इति सत्वन्ताः । अस्पृशतीति नृनपीलासनः । तस्य सम्बोधन हे  
 नतरीलासन । न विद्यते शोको यस्यास्यशोकः तस्य सम्बोधन हे  
 अशोकः । शोभन मनोविहान यस्य तः मुमनाः तस्य सम्बोधन हे मुमनः ।  
 अथ रघु अथवा वा समुपग्रे दृष्टः । हे नखय आदि तीर्थकर । आश्रितः  
 स्थितः सन् । भामण्डल प्रभामण्डलः आसन सिद्धामनम्, अशोकः अशो-  
 कवृक्षः, मुमनयः पुण्यानि तेषां वर्षे मुमनोवर्षे पुण्यवृष्टित्थिव्यैः, तेषां  
 द्वन्द्वः तैर्मानितः शोमितः भामण्डलासनाशोकमुमनोवर्षभाश्रितः सन् ।  
 किमुक्तं भवति—हे शृगभ अथ इत्यादि अथवा हे भट्टारक यदा त्व  
 स्थितः तदा एवविधः सन् भिषतगतश्च त्व यदा तदा एवप्रकारे गतिः ।  
 यस्ममाणेन शोकेन एव सम्बन्धः ॥ ५ ॥

गुणकियो मुरजदन्धः ।

दिव्यैर्व्यनिसितछत्रचामरैर्दुन्दुभिस्वनैः ।

दिव्यैर्विनिर्मितस्तोत्रश्रमदद्गुरिभिर्जनैः ॥ ६ ॥

दिव्यैरिति—किं पुनः कृतीवन्दे गुणा दिव्यैरित्यत्र । अथवा  
 मुरजदन्ध एव दृष्टव्यः तस्य चतुरेभि वादानधोषो व्यदधन् प्रथम  
 पादस्य प्रथमाक्षरं गुतीवन्दस्य द्वितीयाक्षरं, गुतीवन्दस्य  
 प्रथमाक्षरं प्रथमपादस्य द्वितीयाक्षरं एव मुरजद एव तस्य  
 वाच्यमित्यभिप्रायः । पुनर्गोपीयतदस्य प्रथमाक्षरं अथवापादस्य द्वितीया  
 क्षरेण, चतुर्थपादस्य प्रथमाक्षरं एव । तस्य द्वितीयाक्षरं गुतीव  
 पुनर्गोपेन विधानेन मुरजद इत्येव वाच्यं तस्यैव । तत्र मुरजदन्ध  
 एवात् ।



प्राप्तवन्तः ।

यतः धितोऽपि कान्ताभिर्दृष्टा गुरुतया स्ववान् ।

धीतचेतोविकाराभिः सष्टा चारुधियां भवान् ॥७॥

यतः धित इति—यतः यस्मात् धितोऽपि आभितोऽपि सेवितोऽपि  
 - कान्ताभिः बालम्वन्तएदरणीभिः । तथापि दृष्टा प्रीतिना गुरुतया  
 गुरुत्वेन गुरोर्भावं गुरुता तथा । स्ववान् आत्मवान् ज्ञानवानित्यर्थः ।  
 किं विविधाभिः धीभिः धीतचेतोविकाराभिः धीनः विनष्टः केतवः  
 चित्तस्य विचारः कामाभिलाषः वातां ताः धीनचेतोविकाराः ताभिः  
 धीनचेतोविकाराभिः । गृष्टा पिबन्ता । चारुधियां ताः प्रियम् चारुधियः  
 अतन्तायां चारुधियां योग्यगुह्यदीनां भवान् महारक्षः । किमुक्तं भवति-  
 समवापुनिरप्यस्त्रीजनसेवितोऽपि गुरुत्वेन दृष्टितापि वरुणतः योग्यगुह्यदीनां  
 गृष्टा कर्ता मयानेव एतदुक्तं भवति ॥ ७ ॥

हे भगवन् समवधारणमें निर्बिकार और शुद्ध चित्तवादी  
 होनेके गुम्हरी देवियां आपकी सेवामें उपस्थित रहती हैं तथापि  
 आप ज्ञानवान् और महान् हो मानें जाते हो, अर्थात् जिनकी  
 सेवामें श्रियां रहती हैं वे कभी ज्ञानी और महान् नहीं हो सकेंगे  
 और न वे जियां ही निर्बिकार और शुद्धचित्त वाली बड़ी जा  
 सकती हैं, परन्तु आपकी सेवामें श्रियां रहने हुये भी आप ज्ञानी  
 और बड़े मानें जाते हो, तथा आपकी सेवामें रहने हुये भी वे  
 कियां निर्बिकार और शुद्ध चित्तवादी मानी जाती हैं । हे भगवन् ।  
 इन सब हेतुओंसे निर्मलपुष्टिके वापक करमेवाके दिवादा  
 आप ही हो ॥ ७ ॥



चिन्तकः ।

दुःखिनः ।

॥ अतोपि कान्ताभिर्दृष्टा गुह्यतया स्ववान् ।

वीतचेतोविकारामिः स्रष्टा चारुधियां भवान् ॥ ७ ॥

वचनः चित्त इति—अथ यस्मात् चित्तोपि कर्तृत्वेनैव केवलं

अस्ति चित्तमिदं ब्रह्मन्मन्त्रपदसंज्ञाभिः । तथापि दृष्टा प्रेक्षिता गुह्यतया  
गुह्यतया गुह्यतया तया । स्ववान् मायवान् ज्ञानवान्मन्त्रपदः ।

विदितवानि । अतोपि वीतचेतोविकारामिः वीतः विनष्टः केवलः

विकारः काममिच्छाः कथा ताः वीतचेतोविकाराः नास्तिः

॥ ७ ॥ । गुह्यतया । चारुधियां ताः चारुधियां चारुधियां

॥ चारुधियां शोभनवर्द्धना । भवान् महान्कः । विदुक्तं भवति—

॥ ७ ॥ । गुह्यतया । चारुधियां चारुधियां चारुधियां

॥ ७ ॥ । चारुधियां चारुधियां चारुधियां

हे भगवन् समकसरजमे निर्विकार और शुद्ध चित्तवाली  
भनेक मुन्दरी देवियों आपकी सेवामें स्थायित्व रहती हैं तथापि  
आप ज्ञानवान् और महान् ही माने जाते हो, मर्यान् जिनकी  
सेवामें श्रियां रहती हैं वे कभी ज्ञानी और महान् नहीं हो सकते  
और न वे श्रियां ही निर्विकार और शुद्धचित्त वाली कहीं जा  
सकती हैं, परन्तु आपकी सेवामें श्रियां रहने हुए भी आप ज्ञानी  
और बड़े माने जाते हो, तथा आपकी सेवामें रहते हुए भी वे  
श्रियां निर्विकार और शुद्ध चित्तवाली मित्य जाती हैं । हे प्रभो !  
इस सब हेतुओंसे निमग्नबुद्धिके उत्पन्न करनेवाले विषादा  
आप ही हो ॥ ७ ॥

■

■







सुरमय्यः ।

यतः श्रितोपि कान्ताभिर्दृष्टा गुरुतया स्ववान् ।

वीतचेतोविकाराभिः स्रष्टा चारुधियां भवान् ॥७॥

यतः भिन्न इति—यतः यस्यात् श्रितोपि आश्रितोपि सेवितोपि कान्ताभिः स्त्रीभिः चानन्यवृत्तदरसोभिः । तथापि दृष्टा मंथिता गुरुतया गुरुत्वेन गुरोर्भाषः गुरुता तथा । स्ववान् आत्मवान् ज्ञानवानित्यर्थः । किं विदित्वाभिः स्त्रीभिः वीतचेतोविकाराभिः वीतः विनष्टः वेतलः वितल्य विचारः चाम्पामिन्धः याता ताः वीतचेतोविकारः ताभिः वीतचेतोविकाराभिः । गृष्टा विधाता । चारुधियां ताः धियश्च चारुधिरः जलम्लाता चारुधियां शोभनपुद्गीनां भवान् गहरकः । विमुक्तं गहरति—समस्तानिस्वच्छीकृतसेवितोपि गुरुत्वेन दृष्टिप्राप्तिं पश्यतः शोभनपुद्गीनां गृष्टा कर्ता भवति च यमदुक्तं गहरति ॥ ७ ॥

हे भगवन् समसगरणमें निर्द्विकार और शुद्ध चित्तवाली अनेक सुन्दरी देवियां आपकी सेवामें बचरियत रहती हैं तथापि आप ज्ञानवान् और महान् हो माने जानें हो, अर्थात् भिन्नकी सेवामें श्रियां रहती हैं वे कभी ज्ञानी और महान् नहीं हो सकने और न वे श्रियां हैं। निर्द्विकार और शुद्धचित्त वाली बड़ी जा सकती हैं, परन्तु आपकी सेवामें श्रियां रहने हुये भी आप ज्ञानी और बड़े माने जानें हो, तथा आपकी भवामे रहत हुये भी वे श्रियां निर्द्विकार और शुद्ध चित्तवाली गिनी जाती हैं । हे प्रभा ! इन सब अनुभूतिमें निर्ययबुद्धिके बलसे करनबाह विधाता आप ही हो ॥ ७ ॥

गतप्रत्यागताहः ।

भासते विमुतास्तोना ना स्तोता भुवि ते सभाः ।

याः श्रिताः स्तुत गीत्या नु नुत्या गीतस्तुताः श्रिया ॥ १० ॥

भासते इति... अत्र स्तोत्राहं पंक्त्याकारेण विहितस्य क्रमेण पठनीयम् । कमपाठे चान्यथापि विपरीतपाठेपि तान्यथापि यतस्ततो गतप्रत्यागताहः । एष द्वितीयाहमपि योग्यम् । एव सर्वत्र गतप्रत्यागताहः स्लोकाः दृष्टव्याः ।

भासते शोभते । विमोर्भावः विमुता स्वामित्वम् । तथा । अस्ताः श्रिताः उनाः न्यूनाः यकाभिः ता विमुतास्तोनाः । ना पुरुषः । स्तोता स्तुतेः कर्ता । भुवि श्लोके । ते यव । सभाः समवसृतीः, शसन्ताः दृष्टव्याः । याः यदः यचन्तस्य प्रयोगः । श्रिताः आभिताः । हे स्तुत पूजित । गीत्या गेयेन । नु वितर्के । नुत्या स्तवेन गीताश्च ताः स्तुताश्च गीतस्तुताः । श्रिया लक्ष्म्या । श्रिया आभिताः याः सभाः गीत्या गीताः नुत्या स्तुताः संज्ञाताः ना स्तोता पुरुषः भासते ॥ १० ॥

हे पूज्य ! जो पुरुष आपकी स्तुति करता है, वह तीर्थकर पद पाकर इस लोकमें आपकी समान उच्च समवसरणरूप सभाओं सुशोभित करता है कि जो सभा अंतरंग बहिरंग लक्ष्मीसे सुशोभित है तथा जिसका वर्णन बड़े बड़े स्तोत्रोंसे किया जाता है और इन्द्र चक्रवर्ती आदि बड़े २ पुरुषोंके नमस्कार करनेसे पूज्य है तथा जिसने अन्य सब सभायें अस्त (मात) कर दी है ॥ १० ॥

विनयः ।

श्रीकृष्णः ।

स्वयं शामयितुं नाशं विदित्वा सन्नतस्तु ते ।  
चिराय भवते पीड्यमहोरगुरवेऽशुचे ॥११॥

स्वयंशामेति—द्वौ श्लोको एतौ पुष्पकयो दृष्टव्यौ ।

स्वयं स्वतः । शामयितुं विनाशयितुम् । नाशं विनाशम् कर्म ।  
विदित्वा ज्ञात्वा उपलभ्य । सन्नतः सम्पन्नः नतः प्रणतः । तु अन्तर्यम् ।  
ते पुष्पम् । चिराय निराशय अउपपदनिमित्तं वा । मरते प्रभयते भूत-  
बाधामिषाय घोः घबन्तास्य मरन्तास्य प्रयोगः । पीड्यं एषियातम्, न  
अपीड्यमरतः इह अपीड्यमहोदहः, तथा उदः महान् अपीड्यमहोरगुरः  
ततो अपीड्यमहोरगुरवे । अथवा अपीड्यमहाश्च अगुरभातो अपीड्य  
महोरगुरः तामै अपीड्यमहोरगुरवे । शुक् शोकः, न शुक् अशुक् तामै  
अशुचे । अतोद्यार्थं मरते तेन सम्पन्नः । तदर्थे अविदं दृष्टव्या ।  
अन्तर्गुणम् । उत्तरश्लोके रिपुं विनाशयं अयेच्छते ॥ ११ ॥

स्वयं शामयितुं नाशं विदित्वा सन्नतः स्तुते ।  
चिराय भवतेपीड्य महोरगुरवे शुचे ॥१२॥

स्वयंशामेति—अयः पुष्पम् शोभनः अयः स्वयं त स्वयम् ।  
पुष्पम् । अयितुं गन्तुम् । ना पुष्प जीव । अयः पुष्प । विदित्वा  
ज्ञात्वा अथवा विनाशयान् । ज्ञात्वा ज्ञात्वा । तन् विदित्वा । अयः अयः  
कारणम् । एतौ दृष्टव्यौ । चिराय शिरो अयः-रक्त-प्रेत । अ

अचिरेण तत्प्रज्ञात् । सि संश्रयोयम् । भवते प्राप्नुते भू प्रातादित्यस्य धोः  
 धादृषादो इति अणिव्रन्तस्यापि प्रयोगो भवति । अपि सम्भाषणे । हे  
 इक्ष्णू पूज्य । महती उर्या गौ माणो मस्यासौ महोरगुः, महोरगुरेव  
 रयिः महोरगुरयिः, तस्य सम्भाषण हे महोरगुरेव । गुचे गुचे गुदे  
 स्वर्कर्मनिर्मुक्ते । एतदुक्तं भवति । तुभ्य अशोकार्थं प्रयते अग्रतिहत  
 केवलज्ञानदोषेये आत्मना सन्नतः ना पुरुषः प्रेक्षापूर्वकारी विनाशं  
 विनाशयितुं मोक्षार्थं सुखं गन्तुं हे इक्ष्णू महोरगुरेव दुःखं गत्वा पुण्यमपि  
 प्राप्नुते ॥ १२ ॥

हे पूज्य, आप दिव्यध्वनिके द्वारा जगतको प्रकाश करनेवाले  
 अपूर्व सूर्य हो, आपका केवल ज्ञान रूपी प्रकाश अग्रतिहत है कहीं  
 रुक नहीं सकता इसीसे आप पूज्य हैं । आप स्वयं प्रभावशाली  
 हैं, शोकादि दोषोंसे रहित हैं । हे भगवन् जो विचारवान् पुरुष  
 आपके समीप आकर दुःखोंको नाश करनेकेलिये तथा अक्षय-  
 पदकी प्राप्तिकेलिये साक्षात् नमस्कार करता है और सम्पूर्णकर्मों  
 को नाश करनेवाली आपकी स्तुतिमें तल्लीन होता है वह अनेक  
 कष्टोंको सहन करता हुआ भी अन्तमें पुण्य और मोक्षरूपी सुख  
 को ही प्राप्त होता है ॥ ११ ॥ १२ ॥

ग्रंथमपादोद्धतपश्चाद्वैकाक्षरविरचितश्लोकः ।

ततोतिता तु तेतीतस्तोतृतोतीतितोतृतः ।

ततोऽतातिततोतोते ततता ते ततोततः ॥ १३ ॥

## विनयवक ।

सतोतीति... प्रथमपादे यान्यस्यस्य चानि सर्वान्यस्यस्य  
 चरित्रमादे यत्र तत्र व्यवस्थितानि, नान्यानि सन्ति ।

तथा विनोक्तं उच्यते एषा तन्मात्रासायूतिर्यत्र सतोतिः तस्या  
 मायः सतोतिना । तुर्येये । अति पूजार्थं वचनमानो हि वि नि तन्मा  
 न मवति अतएव वेदलक्ष्यस्य प्रयोगः । किमुक्त मवति-विनि  
 पूर्वप्रतिपादनत्वम् । ते तत्र पुष्पदः प्रयोगः । इतः इदमः प्रयोगः  
 एव इत्यर्थः । केन्यः सोनूतोतीतिनोनूत, अस्य विवरण-सोनूता  
 जानुता, इत नु गतो सोनूतोव पुं सर्वे गन्तव्यं जानाये वचन्ते इति ।  
 उच्यते एषा वृद्धिर्वा अत्र रहने इत्यस्य धोः क्त्यन्तस्य प्रयोगः ।  
 सोनूतोतेः इति सोनूतोतीतिः जानुववृद्धिप्राप्तमित्यर्थः । अथवा  
 जानुत्ववृद्धिप्राप्तमित्यर्थः वा । तुदन्ताति सोनूति तुद् मेरे इत्यस्य  
 धोः प्रयोगः । सोनूतीति सोनूति जानावरणादोनोत्वर्थः । हेन्य-  
 सोनूतोतीतिनोनूतः । ततः तन्मात् । ताति परिष्ठा वचनत्वम् ।  
 इदमेव चात्र लोके प्रयोगः पुष्पदत्ता वय वयमः पुष्पदत्तप्राप्तयेत्यर्थः ।  
 न तातिः अताति अनायासा तन्मा विनोक्तं अतन्तितता अतन्-  
 प्रोक्तं महान्तो जाता इत्यर्थः । अतन्तितनेन उता वडा अनि एषा  
 वयं च अतन्तितनोति तन्मा तन्माधने हे अतन्तितनोतीति । तन्मा  
 विज्ञानता प्रवृत्त विनोक्तेरन्तमित्यर्थः । ते तत्र । तन्मा विज्ञान विनोक्ते  
 इत वन्मा तन्माधनेरन्ता सन्ति । तन्मा च तदन्त च तन्माधम ।  
 तन्मा ताति तन्माधने तन्मा वन्माधने हे तन्माधम ॥ ११ ॥  
 हे प्रभो । आपने विज्ञान और वृद्धिची प्राप्तिची सोनूते  
 हे तन्माधनेरन्तादिच ज्योसे अपनी विनोक्ते एषा ही हे मन्मा









तासां ततिः सहतिः अमिताततोतिनतिः । इतिः गमनं प्रसरः । अमि-  
तातनोतिनतेः इतिः अमिताततोतिननोतिः । तां तस्पर्शति अमितात-  
तोतिननोतिताः । तस्य सम्बोधनं हे अमिताततोतिननोतिनः । किमुक्त  
भवेति । हे एव गुणविशिष्टं मम आत्म रोग आत्म विनश्यत् ॥ १४ ॥

हे भगवन् ! आपका यह सच्चा मोक्षमार्ग बड़े २ पुण्य-  
वान और सुरी लोगोंको ही प्राप्त होना है । लोगोंको आप  
चतुर्मुख दृष्टिगोचर होते हो यह आपके अनुल भक्तिमयकी  
महिमा है । आपका ज्ञान भी परिपूर्ण है आप मोहग्रस्त  
हो तथापि संसारसम्बन्धी अनेक बड़ी बड़ी व्याधियोंको  
महज ही नष्ट करदेते हो । हे भगवन् ! इमोलिये मैं प्रार्थना  
करता हूँ कि मेरा भी संसारसम्बन्धी जन्ममरणरूप रोग  
शीघ्र ही नष्ट करदीजिये ॥ १४ ॥

वादाभ्यासमर्षवादान्वयमकः ।

गायतो महिमायते गा यतो महिमाय ते

पद्मया स हि तायते पद्मयासहितायते ॥१५॥

गायतो मेति—वादाभ्यास प्रथमः वादः तादाभूतो द्वितीयः ।  
वादाभूतापूतीयः तादाभ्यासपूत्येति अयमेति सर्वदेवेषु समान दत्तः  
अतो भवति वादाभ्यासमर्षवादान्वयमकः ।

गायतं श्रुति कुर्वतः । के ते हे दान्दे इत्यत्र श्री. दान्दान्  
प्रयोगः । मरिदा माहात्म्यम् । अयमेति शब्दः । गा- यतो, ते  
इत्यस्य दान्तराज इत्यम् । दान् दस्मात् । महिमान् अयमेति







अर्द्धमूमः ।

नचेनो न च रागादिचेष्टा वा यस्य पापगा ।  
नो वामैः श्रीयतेपारा नयश्रीर्भुवि यस्य च ॥१८॥

नचेन इति—नच प्रतिपेक्षवचनम् । इनः स्वामी । नच प्रतिपेक्षे ।  
रागाः आदिर्देवां ते रागादयः तेषां चेष्टा कायव्यापारः रागादिचेष्टा ।  
वा समुच्चये । यस्य देवस्य तव । पाप गच्छतीति पापगा । चेष्टा च  
पापगा यस्य नयाम्नि । नो नच । वामैः भुवैः मिष्याद्भुविभिः ।  
भीषते आभीषते । अगार अमाया अर्थनिचिन्ता । यस्य ते । नयस्व आग-  
मस्य स्वर्गमिमांशस्य भीः कर्मीः नयभीः । भुवि लोके । हे शम्भ एव-  
विशिष्टस्त्वं मा पायाः । उत्तरलोकेन उच्यन्तः ॥ १८ ॥

अर्द्धमूमः ।

पूतस्वनवमाचारं तन्वायातं भयाद्भुचा ।  
स्वया वामेश पाया मा नतमेकार्घ्यं शम्भ ॥१९॥

पूतस्वेति—पूतः पवित्रः शु शुद्ध अनेकमः गणधरापनुष्ठितः  
आचारः पापक्रियानिवृत्तिर्यस्यासी पूतस्वनवमाचारः अतस्त पूतस्वन-  
वमाचारम् । तन्वा शरीरेण आयात आगतम् । भयान् सकारभीतेः दया ।  
तेजसा । स्वया आत्मयिया आत्मायतेजसेत्यर्थः । वामा, प्रधानाः प्रधाने-  
षि वामशब्दः प्रवर्तते । वामानामीशः स्वामी वामेश । तस्य सम्प्रेषण हे  
वामेश । पाया रक्ष । पा रक्षणे इत्यस्यथो । आशीर्तिवन्तस्य प्रयोगः ।

१ न भवम अनवम अनवम १-वर्ष । "निवृष्टे प्रतिवृष्टाभिरुपपायास्मापमा ।"

इत्यमरः

सदक्षेति—सह दक्षैर्विचक्षणैः सह वर्चन्त इति सदक्षाः । सदक्षा-  
व ते राजानश्च सदक्षराजानः तैः राजितः शोभितः सदक्षराजराजितः  
स्य सम्बोधनं हे सदक्षराजराजित । प्रमायाः विज्ञानस्य उदयो वृद्धि-  
स्यासौ प्रभोदयस्तस्य सम्बोधनं हे प्रभोदय । स्वेषां स्वानां वा वर्द्धनः  
वर्द्धनः स्ववर्द्धनस्त्वम् । अथवा स्ववर्द्धनः अस्माकम् । ॥ एव विधिः  
वै । तान्तः पिनष्टः मोहः मोहनीयकर्म यस्यासौ तान्तमोहः तस्य  
सम्बोधनं भो तान्तमोह । रजयन् अनुरागं कुर्वन् इत्यर्थः । महान् पृथुः  
जयः उदयः उद्भूतिर्वेषां ते महोदयाः देवेन्द्रचक्रैश्चरदयः । अपरान्  
न्तःशत्रून् मोहादीन् आसमन्तात् जयतीति कर्चरि किप् अपराजितः ।  
महोदयाश्च ते अपराजितश्च ते महोदयापराजितः । अथवा इन्द्रः समासः  
न् महोदयापराजितः कर्मणि रूपे बहुत्वम् । समुदायार्थः—हे अग्नि  
हारक सदक्षराजराजित प्रभोदय स्ववर्द्धनः त्व सः तान्तमोह रजयन्  
महोदयापराजितः महः दयस्व ॥ १७ ॥

हे भगवन् आपकी सेवामें अनेक सुचतुर राजां मदा  
स्थित रहते हैं, आपका विज्ञान सदा उदय हो रहता है  
आप ही अपने आत्माके उन्नति कारक हैं, मोहरहित हैं, पड़ा २  
द्वियोंके धारक इन्द्र चक्रवर्त्ति तथा काम क्रोधादिक अन्तरंग  
शुभोंको जीतनेवाले मुनि आदिकोंको प्रसन्न करनेवाले हैं ।  
प्रभो ! जिसके प्रसादसे आप ऐसे हुये हो वह सम्यग्ज्ञान मुझे  
दाजिये ॥ १७ ॥

इति अजितनाथस्तुतिः ।

अद्वैतम् ।

नचेनो न च रागादिचेष्टा वा यस्य पापगा ।

नो वामैः श्रीयतेपारा नयध्रीर्भुवि यस्य च ॥१८॥

नचेन इति—नच प्रतिशेषजननम् । एनः रगमी । नच प्रतिशेषे । रागः आदिशेषा ते रागाश्च तेरा चेष्टा कायव्यापारः रागादिचेष्टा वा समुच्चये । यस्य देवदेव तव । पार गच्छतीति पापगा । चेष्टा च पापगा यस्य नचास्ति । नो नच । वामैः सुदैः सिम्पादुशिभिः । भीयते आभीयते । अशरा अगाथा अर्पनिचिना । वरवते । नयस् आग-  
मस्य स्वदभिप्रायस्य भीः लम्बी, नयभी । मुरि लोके । हे संभ्रम एव-  
शिष्टस्त्वं वा वायाः । उत्तररत्नेनेन सम्पन्धः ॥ १८ ॥

अद्वैतम् ।

पूतस्वनवमाचारं तन्वायातं भयाद्बुधा ।

स्यया वामेष्ट पाया मा नतमेकार्च्यं शंभव ॥१९॥

पूतस्वेति—पूतः पवित्रः तु तुष्ट अनेकम् । गणपराष्टमुद्धितः  
आचारः पापकियानिकृतिर्वहनात् पूतस्वनवमाचारः अतस्त पूतस्वन-  
वमाचारम् । तन्वा शरीरेण आयात आगतम् । भयात् सकारभ्रंतिः बुधा ।  
तेजसा । स्यया आत्मीयया आत्मीयतेवमेत्यर्थः । वामा प्रधाना प्रधाने-  
ति वामशब्दः प्रयुज्यते । वामानामीशः स्वामी वामेष्ट तस्य सम्बोधन हे  
वामेष्ट । पाया रथ । पा रथग इत्यस्यथो आशीर्दिक्कन्तस्य प्रयोगः ।

१ न अयम् अतवम्, अतवम् इत्यर्थः । "ननुहं प्रानुहं भेदवाप्यारवाप्यमा"





अन्वयार्थः कथ्यते—मन्दो बुद्धिः लोप्तास्तीति मन्दो अथवा  
नन्दनशीलो मन्दो अमुपपि इति विन् मयति । अनन्ता कश्चिः  
विमृष्टिपङ्क्तमो अग्रन्तर्हि । न विद्यते अन्तो विनाशो यस्यासावनन्तः  
मन्दो एतौ अनन्तर्हि च मन्दनन्तर्हिः सचासावनन्तस्य मन्दनन्तर्धनन्तः  
तस्य सम्बन्धन हे मन्दनन्तर्धनन्त । इत स्वामिन् । नन्ता स्तोता ।  
इतः स्वायी, समान इत्यन्वयार्थः । ते तव । हे अभिनन्दन ।  
नन्दमा कृत्स्नपङ्क्तमो मन्दनार्ह । न मद्यः अनद्यः । न धर्तिपेधे । किमुक्त  
भवति—प्रपृष्टभीषे. पुरष. स तव अनद्यो अग्रन्तः न किन्तु मद्य  
एव । मद्य प्रजन यः स नद्यो विनद्यो न । अभिनन्द्य त्वा अभिनन्द्य  
इत्यन्वयार्थः । किमुक्त भवति—हे अभिनन्दन ते यन्ता इतः सम्पद्यते  
कुत. नन्दनार्हः यतः अग्रन्तो नास्ति ते अभिनन्द्य च यो मद्य स  
विनद्यो न यतः ॥ २२ ॥

हे अभिनन्दन । स्वामिन् ! आप अनन्त कृद्विषयोके धारक  
हैं और वे कृद्विषय भी ऐसी हैं जिनका कर्मा नाश नहीं होगा,  
जो सदा बढ़ती ही रहती हैं । हे प्रभो ! आपको जो नमस्कार  
करता है वह अवश्य ही सबका स्वामी—(ईश्वर) हो जाता है ।  
क्योंकि समारम्भ जो जो बड़े बड़े कृद्विषयी हैं वे सगरी आप  
को नमस्कार करते हैं । और जो जो आपको नमस्कार करते हैं  
वे कर्मा नष्ट नहीं होते । अर्थात् वे अवश्य ही अवश्य कृद्विषयो  
प्राप्त होते हैं ॥ २२ ॥

तमे महाशक्ति येकाक्षरचक्रकोकः ।

नन्दनश्रीजिन त्वा न नत्वा नन्द्यो स्वनन्दि न ।

नन्दिनस्ते विनन्ता न नन्तानन्तोभिनन्दन ॥२३॥

नन्दनेति—नन्दना यामी भविष्य नन्दनभीः पुङ्गवो वा । हे त्रिन ।  
 एतं पुङ्गवः । इत्यन्तर्य प्रयोगः । न न नन्ता हिन्तु न नेर । कर्तृणा  
 विभूता नदभ्यनदि, क्रियाविशेषणम् । इत्यन्तर्य यथा भवति तथा स्वरूपं  
 यथा भवति । नन्दिनः सम्राट्भवतः । न नन् । विनन्ता अ विनोपात्ता ।  
 न न नन्ता इत्येताः । अनन्तः अनित्यः, निरुद्धः समर्थाय यतः । हे  
 अभिनन्दन । किमुक्तं नाना । न न नन्दिनस्ते नन्दनभीः  
 कर्तृणा नाना । न न नन्ता न न नन्ता न न नन्ता न न नन्ता न न नन्ता  
 अनन्तः । न न नन्ता न न नन्ता न न नन्ता न न नन्ता न न नन्ता

ह मा भिनन्दन । नन । भाग्य यदा अनन्त यनयुवादि समुत्पिद्ध  
 कर्तृणा भवति । हे । ह यतः । ता सम्राट्भवत्यो पुङ्गवः दार्पिता  
 द्वाष्ट्यः भवति । विभूतः भाग्य न नन्ता यता कर्तृणा हे भाग्यो  
 ननन्तः कर्तृणा हे वह भवत्यः हा अनन्त भवत्यः भवत्यः भवत्यः  
 हा यतः । ननन्तः हा जाना हे ॥ २३ ॥

नन्दनः विनन्तः अनन्तः ।

नन्दनः नन्दनः न नन्ता न नन्ता न नन्दनः ।

नन्दनः नन्दनः न नन्ता न नन्ता न नन्दनः ॥ २४ ॥

नन्दनः नन्दनः न नन्ता न नन्ता न नन्दनः ।

नन्दनः नन्दनः न नन्ता न नन्ता न नन्दनः ।

नन्दनः नन्दनः न नन्ता न नन्ता न नन्दनः ।

नन्दनः नन्दनः न नन्ता न नन्ता न नन्दनः ।

मरिचि । ननु ह्यः कस्य ह्यः । विनयपन् न मन्दनः किन्तु मन्दन  
एव । हो नमो मङ्गलदत्तं मङ्गलः । विदुषं वदति । हे अभिनन्दन  
ता मन्दन आनन्द न मङ्गल हो नरः नः अनर्थैव, ता मन्ता एवः ह्यः  
न तु न मन्दनः किन्तु मन्दन एव ॥ ६४ ॥

हे दिलभितभादी ! अभिनन्दन भिम ! हे नर वडमान  
ह्य ! आपको पावर मंगारमें बोहें गष्ट गही हुआ अर्थात्  
आपके चरण कमल भिमको भिड गये वह अवश्य ही अभिनन्दन  
मिदुषर्पायको प्राप्त हो गया । नन्दन अर्थात् सदा उन्म मरण  
करनेवाला केवल वही । वहगवा भिमने आपको मंगरचार गही  
किया । हे स्वामिन् ! आपको जो मंगरचार करना है वह  
अवश्य ही स्वयं वडमान ( हमेशा बढ़ने वाला ) हो जाना  
है ॥ ६४ ॥

इति अभिनन्दनाश्रुतिः

॥ २०००००० ॥

समुद्रतटवर्षम् ।

देहिनां जघिनः श्रेयः सदातः सुमते हितः ।

देहिनां जघिनः श्रेयः स दानः सुमते हितः ॥ २५ ॥

देहिनि—दाता नृप पृथक् पथादयोः । सदा—नृपस्य समुद्रतट इव  
समुद्रतट ।

देहिनां जघिनः । जघ्नं जघनार्थं लक्ष्यं । श्रेयं ता । अथ  
अन्यत्र । सदा सुमते लक्ष्यं अर्थं अर्थान्तरं । हे समस्त । देहिनां जघिनः ।

नन्दिनस्ते विनन्ता न नन्तानन्तोभिनन्दन ॥२३॥

नन्दनेति—नन्दना चामी भन्दच नन्दनभीः पुरुषो वा । हे जिन ।  
त्वा युष्मदः इत्यस्व प्रयोगः । न न नन्ता किन्तु नन्तैः । अद्भुत  
विभूत्या सह स्वनन्दि, क्रियाविशेषात् । स्वनन्दि यथा मननि तथा स्वर्ग  
यथा भवति । नन्दनं समृद्धिमन् । ते तव । विनन्ता च विनयनन्ता ।  
न न नन्ता स्तोता । अनन्तः अविनश्यतः सिद्धः सम्पद्यते यतः । हे  
अभिनन्दन । किमुक्तं भवान्—हे अभिनन्दन जिन नन्दिनस्ते नन्दनभीः  
अद्भुता सह त्वा न न नन्ता विनन्ता च तथा न न स्वात् अनन्तः सर्वत्र  
अनन्तानिद्धः सम्पद्यते ॥ २३ ॥

हे अभिनन्दन जिन ! आप सदा अनन्त चतुष्टयादि समृद्धि  
कर मुशोभित रहते हैं । हे देव ! जो समृद्धिशाली पुरुष हार्पिता  
होकर अपनी विभूतिके साथ आपकी पूजा करता है आपको  
नमस्कार करता है वह अवश्य ही अनन्त अर्थात् अनन्त गुणों  
का धारक सिद्ध हो जाता है ॥ २३ ॥

गर्भमहाविज्ञानाक्षरचक्रछं कः ।

नन्दनं त्वाप्यनष्टो न नष्टो नत्वाभिनन्दन ।

नन्दनस्वर नत्वेन नत्वेनः स्यन्न नन्दनः ॥ २४ ॥

नन्दनं त्वेति—नन्दनं वृद्धिकर । त्वा युष्मदः इत्यस्व रूपम् ।  
त्वाप्य आप्य । नष्टो विनष्टो न । नष्टो विनष्टोऽनत्वा अस्तुत्वा । हे  
अभिनन्दन । नन्दनं वृद्धिकर स्वर्गो वचनं दत्त्वासी नन्दनस्वरः तस्य  
सम्बोधनं हे नन्दनस्वर । त्वा इत्यप्यप्यर्थः । त्वा नत्वा स्तुत्वा । एन





## त्रिनशतक ।

अद्भुतम्, अंग्रेष्टापूर्वकारित्वमित्यर्थः । सुदम आर्जवं च क्षयार्जवे-  
न विद्येते क्षयार्जवे यस्यासावक्षयार्जवः सत्य सम्बोधन हे अक्षयार्जव ।  
वर्ज्य निराकुल । अति पौंड्रम् । त्व आर्षे योगिन् । नः इत्यभ्याहार्यः  
तेन सम्बन्धः । नः अस्मान् अब रक्ष । हे सर्वे प्रधान । अमानोऽगौरव  
समान अपारिमाण उद महत् गौरव मुख्यं यस्य सः अमानोऽगौरवः  
तस्य सम्बोधन हे अमानोऽगौरव । एतदुक्तं मर्यादा—हे देव त्वा वन्दे ।  
अस्माक अति वर्ज्य । अस्मान् रक्ष च ॥ २९ ॥

हे देव ! सुवर्णके समान गौरवर्ण ! आपका यह शरीर  
अत्यन्त मनोहर है । हे आर्षे ! आप सर्वोत्तम हैं । आपको मैं  
बार बार नमस्कार करता हूँ । हे अविनश्वर ! वीतराग ! आप-  
की मर्दिमा अनन्त और सर्वभेद्य है । इसीलिये मैं प्रार्थना  
करता हूँ कि मेरे जन्म मरण सम्बन्धी दुःखोंको दूर कर मेरी  
रक्षा कीजिये ॥ २९ ॥

इति मुमतिनाथस्तुति ।

अदंभमः ।

अपापापदमेयश्रीपादपद्म प्रमोऽर्दय ।

पापमप्रतिमाभो मे पद्मप्रम मतिप्रद ॥ ३० ॥

अपापेति—पाप पुराकृत दुष्कृतम्, आगतं अन्यकृतमिति  
मानकदुःखम्, पाप च आपद्य पापादौ ॥ विद्येते पापादौ यथा  
अपापादौ । अमेवा अपरिमेया भी लक्ष्मी ययात्नी अमर्षाभिषो



[illegible]

हे पञ्चम ! आपके पाप कमजोर हो पापमरित हैं शारी-  
रिक और मानसिक दुःखोंमें भटक हैं, अपरिमित लक्ष्मीको  
धारण करनेवाले हैं । हे प्रभो ! आप अनुपम तेजको धारण  
करने वाले हो । सम्यग्ज्ञानको देनेवाले हो । हे प्रभो ! यह मेरा  
भी पाप दूर कर दीजिये ॥ २७ ॥

मल्लभ्यामिहपुत्रादयमहमहोदयः ।

वंदे चारुचां देव भो वियाततया विमो ।

त्वामजेय यजे मत्वा तमितान्तं ततामित ॥२८॥

बन्दे इति—प्रथमपादस्याक्षरचतुष्टयं क्रमेणादित्यं पठित्वा पुनरपि तेषां व्युत्क्रमेण पाठः कर्तव्यः । क्रमपाठे यान्त्रिकराशि विपरीतपाठेऽपि तान्येषः । एव सर्वे पादा द्रष्टव्याः ।

बन्दे नौमि । चार्वी शोभना रुग् दीप्तिभङ्किर्वा येया ते चारुचः  
अतस्तेषा चारुचाम् । देव भो भट्टारक ! विद्यावतया विद्यातस्य भावो

## त्रिनयनक ।

११

विनातता तथा विघाततया घृष्टत्वेन । विभो प्रभो । त्वाम् । अत्रेयः न  
जीवन इत्यत्रेयः तस्य सम्बोधनं अत्रेय । यत्रे पृथ्वे । मत्सो विचार्य ।  
समिधः नष्टः अन्तः खरो यस्यासौ समितान्तः न समितान्तम् । तत्  
प्रतिपादितं अमितः अमेघ बलु येनासौ तलामितः तस्य सम्बोधनं हे  
मलामित । एतदुक्तं भवति—भो यादव्या देव त्वां वन्दे यत्रे य  
विघाततया । अन्यान्यस्यैव विशेषणानि ॥ १८ ॥

हे देव ! आप सद्गुणोंके भी परमदेव हो, संसारके सम्पूर्ण  
पदार्थोंको निरूपण करनेवाले हो । हे विभो ! हे अत्रेय ! मैं  
आपको अन्नय और भवन्त मानकर बड़ी घृष्टतासे नमस्कार  
करता हूँ और बड़ी घृष्टतासे ही आपकी पूजा करता हूँ । अर्थात्  
जब इन्द्र गगनपरादिक देव भी आपके योग्य आपकी पूजा  
नमस्कारादि नहीं कर सकते तब आपके प्रति मेरा पूजन और  
नमस्कार करना घृष्टताके सिवाय और क्या हो सकता है ॥ १८ ॥

इति पद्यप्रभस्तुतिः ।

मुनिः ।

स्तुवाने कोपने चैव समानो यस्त यावकः ।

भवानैकांपि नेतेव त्वमाश्रयः सुपार्थकः ॥ १९ ॥

मुनिवान इति—स्तुवाने कन्दमाने । कोपने कोपने कोप करोनादि  
कोपन अन्तर्भावित । यः समुच्चयः । एकावधारकः । समानः ॥ १९ ॥

( घृष्टविशुद्धिद्वारा ॥ १९ ॥ )

यन् नायकः । न प्रतिरोधे । पुनर्लीति नायकः परिचः । नायिनः ।  
 भगवन् महारथः । न प्रतिरोधे । एकोऽपि प्रभवोऽपि अगदायोऽपि । नेत्र  
 नायक इव । त्वे बुधदः प्रयोगः । आभेयः आभयणीयः । मुत्तपंकः  
 कमणीयंकरणायी । हिमुक्त मन्त्रि-मूनि कर्णेति यः कोनं कर्णेति यः  
 तपोः द्वयेति न समानः हिम्नु समान एव । ततः त्वे मुत्तपंकः  
 एकोऽपि गन् नायक इति कृत्वा नेत्रेण वीर्येति आभेयः ॥ २९ ॥

हे भगवन् ! मुपाधनाय । चाहे कोई आपकी मूनि करे  
 चाहे कोई आपपर क्रोध करे आप दोनोंके लिये समान हैं ।  
 दोनोंको परिच करनेवाले हैं । हे प्रभो यद्यपि आप एक हैं  
 तथापि नायकके समान सबको सेव्य हैं ॥ २९ ॥

इति मुपाधनायमुनिः ।

मुख ।

चन्द्रप्रभो दयोजेयो विचित्रेऽभात् कुमण्डले ।

रुन्द्रशोभोक्षयोमेयो रुचिरे भानुमण्डले ॥३०॥

चन्द्रप्रभ इति—चन्द्रप्रभः अष्टमतीर्थकरः । दयते इति दयः  
 रक्षकः । न जीयते इत्यजेयः । जितारिचक इत्यर्थः । विचित्रे  
 नानाप्रकारे । अभात् शोभित भा दीप्तौ अस्य धोलदन्तस्य रूपम् ।  
 कुमण्डले पृथ्वीमण्डले मण्डलमिति वृत्तप्रदेशस्य संज्ञा । रुद्रो  
 महती शोभा दीप्ति रम्यामौ रुन्द्रशोभ । न क्षीयत इत्यक्षयः ।



विकासयन् समुद्भूतः कुमुदं कमलाप्रियः ॥३१॥

प्रकाशेति—चन्द्रप्रभः अभादिति सम्बन्धः । किं विशिष्टः प्रकाशयन्  
तिमिरं प्रकाशयन् । स आकाशः । उद्भूतः उद्भवः । त्वं । उद्भवः महान्  
अंकः चिह्नं यस्यासौ उद्भांकः, कलानां कलागुणविज्ञानानां लेखानां वा  
आलयः आधारः कलालयः, उद्भांकश्चासौ कलालयरश्च उद्भांककलालयः ।  
विकासयन् प्रकाशयन् । समुद्भूतः । कुमुदं पृष्णोद्वहम् । अन्यत्र कुमुदं  
पुष्पम् । कमलायाः लक्ष्म्याः प्रियरष्टः । अन्यत्र कमलानां पद्मानां अमियः  
अनिष्टः कमलाप्रियः । एतदुक्तं भवति—त्वं चन्द्रप्रभोऽभात् एतत्  
कुर्वन् एवं गुणविशिष्टः चन्द्रेण समानः । श्लेषात्मकातोऽयम् ॥ ३१ ॥

हे भगवन् चन्द्रप्रभ ! आप सदा चन्द्रमासे भी अधिक  
सुशोभित हैं । चन्द्रमा केवल अन्धकारको दूर कर सकता है  
आप अज्ञानान्धकारको दूर करनेवाले हैं । चन्द्रमा आकाश-  
में केवल रात्रिमें ही उदय होता है आप दोनों लोकोंमें सदा  
उदयरूप रहते हैं । चन्द्रमाके हरिणका चिह्न है आपके  
चन्द्रमाका ही चिह्न है । चन्द्रमाकी कलायें केवल किरणें  
ही हैं आप गुण विज्ञान आदि नाना कलाओंसे सुशोभित हैं ।  
चन्द्रमा केवल कुमुद अर्थात् कमोदनीको ही प्रकाश करता है ।  
आप कुमुद कहिये सम्पूर्ण पृथ्वीमंडलको प्रकाश करनेवाले  
हैं । चन्द्रमा कमलोंकेटिये अत्यन्त अनिष्ट है आप कमला  
कहिये मोक्षरूप लक्ष्मीके अत्यन्त प्रिय हैं । चन्द्रमा अस्त  
होता है आप सदा उदयरूप रहते हैं ॥ ३१ ॥

गुरुः ।

धाम त्रिपां तिरोधानविकलो विमलोक्षयः ।

त्वमदोषाकरोस्तोत्रः सकलो विपुलोदयः ॥ ३२ ॥

धामेति—चन्द्रप्रभोऽस्तान् भवति सम्बन्धीयः । धाम अरथा-  
नम् । त्रिपां तेजसाम् । तिरोधानेन स्वरूपानेन विकलः निहितः  
अन्वयाधिक्यः तिरोधानविकलः । विमलो निमलः, चन्द्रः पुनः समन्तः ।  
न क्षीयत इत्यर्थः, अन्यः सत्यः । त्व महारकः । अदोषाणां गुणानां  
आकरः निरालः, अम्यत्र दोषायाः तत्रेः आकरः दोषावरः । अस्ताः  
क्षिताः उजाः अवर्धयतावदाः येनाकारलोभः । सकलः सम्पूर्णः,  
अन्वोऽसम्पूर्णः । विपुलः महान् उदयः उद्गमो वस्त्रागौ विपुलोदयः ।  
अन्यः पुनः अविपुलोदयः । किमुतः भवति—एव चन्द्रप्रभः एवविप  
गुणीर्बोध्यः तन् पूर्णोपलब्धे अभ्यान् शोभित इति सम्बन्धः ॥ ३२ ॥

हे प्रभो ! आप चन्द्रमाके नमान ही तेजस्वी हो परन्तु  
इतना भेद है कि चन्द्रमाके उदय होनेमें तो अन्तर रहता है  
आप व्यवधानरहित निरन्तर उदयरूप रहते हो । चन्द्रमा  
कलङ्की है आप निष्कलङ्क हो । चन्द्रमाका क्षय होता है आप  
अक्षय हो । चन्द्रमा दोषावर अधोर्न रात्रिका उत्पादक है आप  
गुणावर अधोर्न अनेक गुणोंके निधि हो । चन्द्रमाके उदय होने  
से तारे अलग नहीं होते आपके उदय होनेसे असंख्यरूप  
तारे सब छिप जाते हैं । चन्द्रमा रण्डश उदय होता है  
आप पूर्णरूपमें उदय होते हो । चन्द्रमाका उदय बहुत थोड़े  
मदेशमें है आपका महान् उदय सर्वत्र है । हे देव 'हे चन्द्रप्रभ !  
आप सर्वगुणविशिष्ट सदा शोभायमान रहते हो ॥ ३२ ॥

सुत्रः ।

यत्तु खेदकरं ध्वान्तं सहस्रगुरुपारयन् ।

भेत्तुं तदन्तरत्यन्तं सहस्रे गुरु पारयन् ॥ ३३ ॥

यत्तु खेदेति—यत् परोक्षम् । तु अन्यथे । खेदकरं दुःखकरं  
 संह करोतीति रोदङ्गम् । ध्वान्तं तमः अज्ञानं मोहः । सहस्रगुरादयः  
 अविशब्दोऽयं सम्बन्धनीयः । सहस्रगुराणि अक्षरयन् अक्षरानुयन् । भेत्तुं  
 विदारयितुम् । तत् पञ्चानाम् । अन्तः भ्रम्यन्तरम् । अत्यन्तं अव्ययम् ।  
 अधवा अन्तमतिक्रान्तं भ्रम्यन्तम् । मद्मे समर्थो भवति । भेत्तुं अक्षरानि  
 सम्बन्धनीयं काङ्क्षाश्रयत् । गुरु मद्गत् । पारयन् शक्नुवन् । त्वं चन्द्रप्रभ  
 इति सम्बन्धनीयम् । किमुक्तं भवति—त्वं चन्द्रप्रभः यदन्तर्धानं  
 खेदकरं भेत्तुं सहस्रगुराणि अक्षरयन् तत् पञ्चान्तं भेत्तुं सहस्रे समर्थो  
 भवसि पारयन् वन् ॥ ३३ ॥

हे भगवन् ! चन्द्रप्रभ ! जिस अत्यन्त दुःख 'देनेवाले'  
 मोहनाय रूप अन्तरंग और गाढ़ अधिकारको नाश करनेके  
 लिये स्वयं सहस्ररश्मि सूर्य भी असमर्थ है उस अधिकारको आप  
 सहज ही नष्ट कर देते हो ॥ ३३ ॥

सुत्रः ।

खलोलूकस्य गोव्रातस्तमस्ताप्यति भास्वतः ।

कालोविकलगोघातः समयोप्यस्य भास्वतः ॥ ३४ ॥

खलोलूकेति—त्वं चन्द्रप्रभोऽयम् इति सम्बन्धः । अर्थवशादि-  
 भक्तिर्गोपायो भवतीति त्वमिति भास्वतः सम्बन्धात् च भवति ।

## त्रिनयनक ।

सन्मार्गावुत्कृष्टं सुखेष्टकः सत्य सलोत्कृष्टम् । दवां रस्मीनां ग्राहः  
 सदातः गोत्रातः । तमः अन्वहारः । तापी दहनस्पन्दम् ममद्यन  
 इत्यप्याहार्यः । अति अत्यर्थम् । मास्वनः आदित्यस्व । ते पुनः  
 चन्द्रमस्य मास्वतः प्रकाशपनः गोत्रातः पचनकदम्बकः नाति काय-  
 विद्यमो न ताप्यति तापि ध्वनिरेक । बालः समयः सुदूर्तादिः । अवि  
 कल्पाः अप्रतिदितः । अन्यत्र विच्छेदयः प्रतिदितः । अपातः प्रतिन्यन्त्र-  
 पातो नाति । अन्यत्र मेघादिभिरभ्येच । समयोऽपि दर्शनमपि । अग्य  
 महारकाय मास्वनः सन् । एवंमूल एव अपातः अविकल्पत, मान्यत्र ।  
 एतदुक्तं मन्त्रि—मास्वतः गोत्रातः एवमूतः बालः समयश्च नादित्यस्य ।  
 अतएव चाद्रमः अमः कुम्भस्ते इति सम्बन्धः ॥ ३४ ॥

सूर्यको किरणे दुष्टजन और उद्भूतकेलिये अंधकाररूप  
 परिणत होती हैं तथा संताप करनेवाली होती हैं परन्तु हे  
 चन्द्रमस ! आपके प्रकाशमान होतेद्वय आपके बचनसमूह  
 न तो किसीको अंधकाररूप ही परिणत होते हैं और न किसी  
 को संताप देनेवाले होते हैं । सूर्य मेघोंमें छिप सकता है ।  
 आप किसी प्रकार नहीं छिप सकते अर्थात् किसी भी प्रतिपक्षी  
 से आपका व्यापार नहीं हो सकता । सूर्य रात्रिके अन्तर  
 से उदय होता है आप निरन्तर उदयरूप बने रहते हो ।  
 सूर्यका समय स्थिर है आपका समय अर्थात् दर्शन का  
 मत सदा स्थिर रहनेवाला है । सूर्यका बाल निरन्तर है  
 आपका बाल अनिवारित अनन्त है । अतएव हे प्रभो आप  
 इस पृथिवीमण्डलपर सूर्यसे भी अधिक प्रतापित होते हो ॥ ३४ ॥



मुखः ।

लोकत्रयमहामेयकमलाकरमास्वते ।

एकप्रियसहायाय नम एकस्वभाव ते ॥ ३५ ॥

लोकत्रयेति—लोकत्रयमेव महामेयं यन् लोकत्रयमहामेयम्, इन्द्र-  
जनां वदमानो आकरः कमलाकरः नलिनीवनम् । लोकत्रयमहामेयमेव  
कमलाकरः लोकत्रयमहामेयकमलाकरः तत्र मात्मान् गविः लोकत्रयमहा-  
मेयकमलाकरमास्थान् तस्मै लोकत्रयमहामेयकमलाकरमारयन् । एतः  
प्रधानः । प्रियः इष्टः । सहायः कर्तुः । प्रियभाती सहायश्च प्रियवहायः  
एवभासी प्रियवहायश्च एकप्रियसहायः तस्मै एकप्रियसहायाय । नमः  
अन्युत्पन्नो हि संज्ञकः पूजायचनः अस्य योगे अर्प । एकरसभाव  
एकस्वरूपः । ते तुभ्यम् । किमुक्तं मयि—चन्द्रप्रभ इत्यनुवर्तते रे  
चन्द्रप्रभ एकरसभाव तुभ्य नमः एव विशिष्टाय ॥ ३५ ॥

हे सदा एकरूप ! चन्द्रप्रभ जिनेन्द्र इस अपरिमित  
सीनों लोकरूपकमलवनको प्रफुल्लित करनेवाले और सबके  
प्रधान इष्ट, मुख्यवर्षु आपकेलिये नमस्कार हो ॥ ३५ ॥

अर्द्धभ्रमगूढद्वितीयपादः ।

चारुश्रीशुभदौ नौमि रुचा वृद्धौ प्रपावनौ ।

श्रीवृद्धौतौ शिवौ पादौ शुद्धौ तव शशिप्रभ ॥ ३६ ॥

चारुश्रीति—यानि द्वितीयपादाध्यायानि तानि सर्वाणि धन्येषु  
पादेषु गन्तीति ।

श्रीश्च शुभं च श्रीशुभे चारुणी च ते श्रीशुभे च चारुश्रीशुभे ते इत्य-  
इति चारुश्रीशुभदौ । नौमि स्तौमि क्रियापदमेतत् । रुचा दीप्यते ।

दुष्टो महात्तो । महायनो पविशोमूतो । भियैः वृद्धुः इति च दृष्टं, च दृष्टं ।  
 च तो धौतो च प्रशामितो श्रीवृद्धौतो । दिनी रोमन्तो । दृष्टं च दृष्टं ।  
 शुद्धो शुद्धी । तव ते । हे शशिप्रभ । एतदुक्तं च दृष्टं च दृष्टं च दृष्टं ।  
 पादो नोमि कि विपिष्टो तो एव गुणविरहितो । च दृष्टं च दृष्टं च दृष्टं ।  
 अनयोरेव विरोधानि ॥ ३६ ॥

हे चन्द्रप्रभ त्रिनेन्द्र ! आपके वापस धन्य मुन्हा कलह  
 सरणादिक छरमाको तथा नि.भेयमादि कम्पनको देखते  
 हैं । और अत्यंत देदीप्यमान हैं, महारविच हैं, छंदमः चंदमः  
 लक्ष्मीकरि शोभायमान हैं, प्रकाशित हैं, ईश्वर का कम्पन  
 करनेवाले हैं, अविदाय निर्मल हैं । हे प्रभो ! कलह के कारण  
 कमलोंको मैं ममकार करता हूँ ॥ ३६ ॥

इति चन्द्रप्रभम्भुः ।

—१५५५—

विशेष्यलोकप्रभः ।

शमनाय कनिष्ठायाश्चक्षुषा दत्तं दृष्टं

नयनाशंसितं श्रयः मयः दत्तं दृष्टं ॥ ३७ ॥

शंसिति — श्रुतमश्रुतम् च दत्तं दृष्टं दृष्टं दृष्टं ॥

शमनाय दत्तं दृष्टं । चक्षुषा दत्तं दृष्टं दृष्टं ॥

१. ३६. चक्षुषा दत्तं दृष्टं दृष्टं दृष्टं ॥

दृष्टं दृष्टं ॥ २. ३६. दृष्टं दृष्टं ॥ ३. ३६. ॥

चक्षुषा ।

त्रिषायाः । यत्र यस्मिन् सर्वजविशेषे । देहिनिः प्राणिनः सम्बन्धेन ।  
नयेन अभिप्रायेण । आशयिन सम्भासित । श्रेयः पुण्यम्, सन् शोभनम् ।  
य. यश्च । द्वितीयायै व्याख्यायमाने च सन्दोऽतिशेकः सोऽत्र सम्बन्धनीयः ।  
हे अज सर्वज । गजिनः शोभितः । मन मयन । उत्तरार्धे क्रिया विडति  
तथा सम्बन्धः कर्तव्यः ॥ ३७ ॥

शं स नायक निष्ठायाश्चेष्टायायत्र देहि नः ।  
न येनाशं सिनं श्रेयः सद्यः मन्नजराजितः॥३८ ॥

शोभनेति—श मुष्मत् । न पूर्वोक्तः । नायकः नेता प्रमुखा तस्य  
सम्बोधन नायक । निष्ठाया. मोक्षावाप्तं । च अय चशब्दः पूर्वार्थे  
दृष्टव्यः । इष्टाया. त्रिषाया. । अत्रास्मिन् । देहि दीयताम् । नः अस्म-  
न्म्यम् । न । येन । अज दुःस्वम् । सिनं यदम् । श्रेयः श्रेयसीयः सन् ।  
सद्य. तत्कालादेष । सन्ना भिनशा जग युद्धित्य यस्यासौ सन्नजरः तस्य  
सम्बोधनं हे सन्नजर । अन्यैरजित अभिनः सन् । योन्तर्दः  
सर्वत्र सम्बन्धनीयः । समुद्रायायै —यस्मिन् सर्वजविशेषे प्राणिभिः स्तुति-  
माप्ताद्वा पुण्यस्वभावाद्वा पुण्य भावित मत् प्रशसायै भवति यश्च राजितः ।  
पुण्यदन्त इति उत्तरार्धोक्तं तिष्ठति सोय सम्बन्धनीयः । स स्व श्रेयः  
सन् हे पुण्यदन्त अज अस्मभ्य श देहि. येन मुक्तेन दुःख मित यदं न  
भवति तन्मुक्त्य देहीत्युक्तं भवति ॥ ३८ ॥

हे भगवन् पुण्यदन्त । ममारी प्राणी आपको स्मरण करते  
हैं स्तोत्र पढ़ते हैं आपको नमस्कार करते हैं, इन छोटी छोटी  
क्रियाओंमें उन्हें जो पुण्य मिलता है यदि अनुमानसे भी उसकी

मंभादना की जाय तो भी वह अत्यन्त प्रशंसनीय ठहरता है ।  
हे महां ! आप अत्यन्त गोमायमान हैं भोज्य हैं, जरारहित  
हैं, सदा कल्याणरूप हैं सबके इष्टस्वरूप मोक्षके स्वामी हैं । हे प्रभो !  
आप उपर्युक्त अनेक गुणविशिष्ट हो, मुझे भी वह सुख दोजिये  
जिससे फिर कभी दुःख न हो ॥ १७ ॥ १८ ॥

मुद्रा ।

शोकक्षयकृदव्याधे पुष्पदन्त स्ववत्पते ।

लोकत्रयमिदं बोधे गोपदं तव वर्त्तते ॥१९॥

शोकेति—शोकक्षयकृन् शोकस्य खयः शोकक्षयः त करोतीति  
शोकक्षयकृन् । अव्याधे न विद्वे न्यार्थपरत्वात्तापस्याधिः तस्य सम्बो-  
धनं हे अव्याधे । पुष्पदन्त नवमतीर्थकर । स्ववत्पते आत्मकतां दने ।  
लोकानां वरम् । इदं प्रत्यक्षप्रचनम् । बोधे कैवल्यज्ञानं । गोपदं गोपदम् अत्र  
मुपां नुद् भवति । तपते । वर्त्तते प्रवर्त्तते । कानस्य माहात्म्यं प्रदर्शितम् ।  
गुणव्यावर्णनं हि सत्त्वं । त्रिमुक्तं वर्णनं हे पुष्पदन्त परमेश्वर तव बोधे  
लोकत्रयं गोपदं वर्त्तते तव ततो भवति परमात्मा ॥ १९ ॥

हे भगवन् पुष्पदन्त ! आप शोकमहापदि सम्पूर्ण दोषों  
को नाश करनेवाले हैं । आधिक्याधिरहित हैं । हे प्रभो !  
आपके कैवल्यज्ञानमें ये सम्पूर्ण तीनो लोक गोपदके समान  
ज्ञान पड़ते हैं । आचार्य—जैसे गोपद ( कौशिक या प्लुमें  
चिन्दित हुआ गायका मुर ) छंटा और प्रत्यक्ष प्रतिभासित  
होता है वही प्रकार आपके ज्ञानमें भी ये तीनो लोक अत्यन्त-

छोटे और प्रत्यक्ष प्रतिभासित होते हैं । हे भगवन् आपका ज्ञान बहुत बड़ा है इसलिये आप ही परमात्मा हो सकते हो ॥ ३९ ॥

सुरजः ।

लोकस्य धीर ते वाढं रुचयेपि जुपे मतम् ।  
नो कस्मै धीमते लीडं रोचतेपि द्विपेमृतम् ॥४०॥

लोकेति—लोकस्य भव्यजीवाना । हे धीर गम्भीर । ते तव । वाढं अत्यर्थम् । रुचये दास्ये । अपि भिन्नकमे । जुपे च प्रीतये । तादर्थ्ये अर्थियम् । मत प्रवचनम् । नो प्रतिषेधवचनम् । कस्मैचित् जीवाय । धीमते च बुद्धिमते । लीड आस्वादितम् । रोचते रुचि करोति । अपि समुषयेऽप्ये । द्विपे विद्विपे । अमृत पौडशभागेः । एतदुक्तं भवति—हे पुष्पदन्त धीर ते मत लीड लोकस्य रुचये जुपेपि वाढ रोचते । ननु धीमते रोचनाम् । यावता हि वा द्वेष्टि तस्य कथं रोचते द्विपेपि अमृत लीड धीमते च । न कस्मै रोचनं किन्तु रोचत एव ॥ ४० ॥

हे अतिशय गम्भीर ! पुष्पदन्त भगवन् ! जो भव्यजीव आपके इस पवित्र आगमका आस्वादन करते हैं उन्हें यह आपका आगम बहुत रोचक प्रिय और सुन्दर जान पड़ता है । चाहे कोई बुद्धिमान हो चाहे आपका विद्वेषी हो, आपका आगम सबका रोचक है । कदाचित् कोई यह कहे कि आपका आगम बुद्धिमानों को रोचक हो तो हो परन्तु जो आपसे द्वेषकरनेवाले हैं





आगम जन्म च न, यतः ततो भवानेव जेनेति सम्बन्धः । भविष्येको नास्तीति वचनेन सास्त्वरीगतयोगानां निराकरणं कृतम् । अन्यैरिदो-  
पगैरप्ये निराकृताः ॥ ४४ ॥

हे भैयांसनाथ सर्वज्ञ ! आपमें कभी भविष्येक नहीं था ।  
शरीरमें कोई अलंकार भी नहीं था । तथा आपति, चित्तकी  
पीड़ा, शरीरका विन्यास, माया, पाप, बोध, अपराध, जन्म  
मरण आदि कभी नहीं थे । हे प्रभो ! इसकारण ही आप सबके  
स्वामी हो

इस उल्लेखमें श्रीभैयांसनाथभगवानके जो विशेषण दिये हैं  
उन सबसे अन्यमनोंका निराकरण होता है । यथा-मांदव्य  
मौड्य नैयायिक लोग ईश्वरको ज्ञानस्वरूप नहीं मानते, किन्तु  
ज्ञानका अधिकरण मानते हैं । इसका निराकरण " आप कभी  
भविष्येकी नहीं थे " इस विशेषणसे होता है । इसीप्रकार अन्य  
विशेषणोंसे भी और और मतोंका निराकरण समझ लेना  
चाहिये ॥ ४४ ॥

शुद्धः ।

आलोक्य चारु लावण्यं पदाच्छातुमिधोर्जितम् ।

त्रिलोकी चाखिला पुण्यं मुदा दातुं ध्रुवोदितम् । ४५ ।

आलोक्येति—आलोक्य दृष्ट्वा । चारु शोभनम् । लावण्य  
कल्प्य सौभाग्यम् । पदात् दातुम् । क्षानु परीक्षुम् । ॥ अत्रैव ।  
उच्यते मत् । चदाया शोचता कमला विजयी । च भाष्ये ।





सुरा- ।

चार्वस्यैव क्रमेजस्य तुंगः सायो नमन्नभात् ।

सर्वतो वक्त्रमेकास्यमंगं छायेनमप्यभात् ॥४९॥

भावोक्ति—चार्व सोमनम् । अस्मै च क्रमे पादे । अत्रत्य उरुहस्य ।  
तुंगः सदान् । सायः ननुष्यः । नमन् स्तुतिं कुर्वन् । अमान् सोमये स्म ।  
विद्वज्जगत् । नमन् ननु कथं तुयः । अत्र पुनरत्रत्य नमन्नपि तुंगः ।  
भान् एषातः अत्रैव । सर्वतो नमज्जगः । वक्त्रं मुख । एकमात्रं  
यस्याङ्गस्य उदरेवास्य एकमुखम् । अङ्गे उरोरम् । छाया ऊन छायेन  
छायापादितम् । अङ्गायव छायेन मचाते । छायेनमपि अमान् सोमयेस्म ।  
विद्वज्जगत्—एकास्यमंगमोः सर्वतो वक्त्रे यदेकास्य कथं सर्वतो वक्त्रं,  
अथ सर्वतो वक्त्रं कथमेकास्यम् । एतदपि विद्वज्जगत्—यदि छायेन कथं-  
ममान्, अचामान् कथं छायेनम् । अन्यत्र विद्वज्जगत् अत्र पुनः सर्वजस्य न  
विद्वज्जगत् । यदत्र एव सर्वं वक्त्रं विद्वज्जगत्कृतिरियम् । किमुक्तं मचति-  
अनेन स्वात्मेन माहात्म्यं प्रदर्शयत्यस्मिन् कृतं भवति ॥४९॥

हे भगवन् । हे सर्वज्ञ । आपके चरणकमलोंको जो  
समस्कार करता है वह अनिश्चय पुण्यवान् उच्च और गुणोन्मि  
होगाता है, यद्यपि वह बान परम्पर विरुद्ध है जो नमस्कार करता है  
वह उच्च नहीं हो सकता और जो उच्च है वह नम्राभूत नहीं हो सकता  
परन्तु आपमें दोनों ही बातें मघटित होती हैं जो आपके चरण  
कमलोंमें नम्राभूत होता है वह अवश्य ही उच्चपदवीको प्राप्त  
होगा है । हे प्रभो ' यद्यपि आपके शरीरमें एक ही मुख है  
अप्यपि वह चारों ओरसे दिखता है । यद्यपि आपका शरीर

वाला हूँ । हे प्रभो ! आपको प्रणाममात्र करनेसे तक्षणमे ही कल्याण होता है इसलिये मैं भी अत्यन्त हर्षित होकर आपकी शरण लेता हूँ ॥ ५१ ॥

अक्षद्वयविरचितसमुद्रयमकः ।

नेतानतनुतेनेनो नितान्तं नाततो नुतात् ।

नेता न तनुते नेनो नितान्तं ना ततो नुतात् ॥ ५२ ॥

नेतेति—यादृग्भूत पूर्वाद्धं पश्चाद्धंमपि तादृग्भूतमेव । तद्वारन-  
कारयोरेवास्तित्व नान्येयम् । अतः एवमुक्तः ।

न प्रतिषेधः । इतान् प्राप्तान् । अतनुते अक्षरीरित्वे स्तत्तत् तस्य (')  
विकल्पेन आद्यागमः । न विद्यते एनः पापं यस्यासौ 'अनेनाः तस्य  
सम्बोधन हे अनेनः । अनितान्तं त्रेक्षरीहितं यथा भवति । न अततः  
न तदा गच्छतः पूर्वोपि न शब्दः अप्येवाभिसम्बन्धनीयः तेन किमुक्त  
भवति—न न अततः अतत एव । द्वौ प्रतिषेधौ प्रकृतमर्थं गमयतः ।  
नुतात् प्रणुतात् । नेता नायकः । न तनुते महान् स पचते, ॥ भवति  
पूर्ववत् सम्बन्धः । न न तनुते किन्तु तनुत एव । इनः स्वामी इन् ।  
नितान्तं अत्यर्थं । ना पुरुषः । ततः तस्मात् । नुतात् नुमात् । तान-  
इन्त क्रियानन्दम् । किमुक्त भवति—इतान् प्राप्तान् न न अततः सदा-  
रिणः अतनुते अक्षरीरित्वे निदित्वे तनुते विस्तारयति नायकः स्वामी यः  
प्रणामादेनोः । अतः तं ना नुतात् ॥ ५२ ॥

हे प्रभो ! विमलनाथ ! आप पापरहित हैं, आपको जो नमस्कार करता है वह सबका स्वामी और नायक हो जाता है ।  
हे प्रभो इस पचपरावर्तनरूप संसारमे निरंतर परिश्रम

विमलनाथ ।

गले जो जीव आपकी शरण लेने हैं वे बिना किसी डेरा  
मददपर्यायको अवश्य प्राप्त होते हैं । इसलिये भो  
यज्ञ । देवे इन विमलनाथ स्वामीको तुम भी नम-  
स्कार करो ॥ ५२ ॥

कच्छोक ।

नयमानसमामान न मामार्यार्तिनाशन ।

नशनादरय नो येन नये नेरोरिमाय न ॥ ५३ ॥

नयमेति—नयमानसमं पुन्यमानसमं नयमाना क्षमा यस्यासौ नय-  
मानासमं तस्य सम्बोधन हे नयमानसम । न निशाने गान उद्धतिः पर-  
मा अमादः इत्यन्तस्य रूपम् । आर्वाणो साधूनां अति पीडा सा नाशयती  
नशानात् विनाशान् आतिशयादपेक्ष्य इत्यर्थः । अथ उन्कारय । अनु-  
शरणे इत्यस्य योः लोडन्तस्य रूपम् । नो प्रतिपेक्ष्य । येन कारणेन नये  
पूजामह लभे संमाननेष विवि । न नो प्रतिपेक्ष्यने अथ सम्बन्धनाये ।  
न नो नये किन्तु नये एव । इति प्रतिपेक्ष्य प्रकृतमर्थं सम्यक् । न प्रति-  
पेक्ष्य । हे उरो मदन् । अरिमाय आर्षिदृष्टक । अर्धन् अन्तःशून्य मि-  
नति इतीति अरिमाय तज हे अरिमाय । पूर्वोक्तोपि न अथ सम्बन्ध  
नीय । हे न न अरिमाय । किमुक्त गति हे नयमानसम अमान  
नये अहं । यन पूजामह लभे इत्यर्थः ॥ ५३ ॥  
हे भगवन् विमलनाथ । आपकी क्षमा सर्वपुण्य है । पाप  
भटकारहित हैं । सज्जनोके दुसरोको दूर करनेवाले हैं ।



“आप आरंभ करेंगे, श्री अंगी प्रणामार्थ है। आपका नाम  
समस्तकाय भाग्य श्री योगेश्वरिण है। श्री गुरुदेव आपका  
समस्तकाय है आप स्वयं अद्वैत का नाम है। ह ह का  
आप दृष्टादि केवल श्री गुरु है, वासदायक है, भद्र है  
कालदा है देव आप भद्र। ह्रीं श्रीं ॥ ५ ॥

सुदृष्टिर्मातुल्यं यथाऽस्मात्प्रादुर्भास्यते ॥

शुभानुगन्तुमानन्त नृपार्जुनिशुभानन्तः ।

नतोन्मोनिगन्तं मे नेतानान्ते निर्नानि ना॥५५॥

सुसंति—इति वृत्तं ध्यात्वा साक्षात्पुण्यं भवति ॥ १५ ॥  
इति श्री...

[illegible]

६ इष भजन्तनाथ । आप तस्यैव समीपस्थ एवानुदाह

क्रोधादि अवरंग शत्रुभोको नाश करनेवाले हैं, पूज्य हैं । हे प्रभो ! जन्मजरामरणसे मेरी रक्षा कांजिये जिमसे कि मैं भी उत्तम पूज्यस्यानको प्राप्त हो जाऊं ॥ ५३ ॥

इति विमलनाथस्तुतिः ।

गृहस्थेष्टशदशस्तोत्रः ।

वर्णमार्यातिनन्धाव वन्द्यानन्त तदारव ।

वरदातिनताप्याव वर्यातान्तसभार्णव ॥ ५४ ॥

वर्णेति—अन्धः दृष्टव्यः शत्रुभेदः शत्रुभेदेषु पादेषु गुण्यते यतः । वनेन शरीरप्रमदा भाति शोभते इति वर्णमः शरीरकान्तुत्कट इत्यर्थः तस्य सम्बोधनं हे वर्णम । आप्यं पूज्य । अग्निनन्त मुष्टुसमुद्रः । अत्र रसः । सोढव्यस्य रूपं क्लृप्तमम् । वन्द्यं देवामुरैरभिन्द्य । हे अनन्त चतुर्दशतीर्थहर । सन् शोभनः आरवः वापी सर्वभाषात्मिका वस्यासौ तदारवः तस्य सम्बोधनं हे तदारव । वरद इष्टः कामदायकः । अति शोभनः नताः प्रणताः अनिमताः अतिनताश्च ते आर्याश्च अतिनताप्याः तान् अब्रूति दृष्टीति अतिनताप्यां तस्य सम्बोधनं हे अतिनताप्या । सर्वं प्रधानं । सभा एष अर्णवः समुद्रः सभार्णवः अतान्तः अस्त्रिमित्रः अशुभिनः सभाप्यः समवर्णमितिमुद्रः वस्यासौ अतान्तसभार्णवः तस्य सम्बोधनं हे अतान्तसभार्णव । किमुक्तं भवति हे अनन्त वर्णमादि । विदग्धा विदग्धा भव पाण्यः अस्त्रिमित्रः सम्बन्धः । अन्याश्च पाण्यः ॥ ५४ ॥

हे अनन्तनाथ ! आपने शरीरकी शोभा अति-  
शय मु-  
द्राव भी गर्वित है । सर्वभाषा-

ब्रह्म आपकी बाती भी अने प्रदीपनीय है । आरका नाम  
ब्रह्मण्यस्य समुद्र भी योगमदित है । जो वाञ्छन आपकी  
समाचार करते हैं आप उनको अद्वय रक्षा करते हैं । हे प्रभो  
आप इन्द्रादिक देवोंमें भी दृश्य है, वामदायक है, भृष्ट है  
कण्ठ्य है देव आप मेरी रक्षा कीजिये ॥ ५४ ॥

मुरहितः पुरुषोऽयम् । यन्मन्त्रोऽयम् ।

नुसानृतान्नतानन्त नूनाङ्गीतिनुताननः ।

गतो नूनो नितान्तं ते नेता नान्ते निनौति ना॥५५॥

मुनेति—इतिपञ्चमं, चान्तरादौ गुण्यते नकारतकारदोषातिहा  
वायेषां वतः ।

नूनं धिमे अजुते अलव येनासौ मुन्नानृतः तस्य सम्बोधन हे  
 मुन्नानृत अनेवान्तवादिन् । उच्यते यद् । अनन्दममृतैर्गुणैर्वादि  
 गृह्यमाण उच्यते न भवति वरुणान्वर्य भविष्यति । अनन्त अपरिमाण  
 भूतानाम् नाम वा । नृणाः स्त्रियाः अनीतयः । निद्रा येने नृतानीतयः  
 तैर्नृण स्त्रिण वृत्तिर्न आनन मुच्यते यत्वं लोतुः अमौ नृतानीति नृताननः  
 स्त्रुतिर्यस्य पुरुषः । मतः प्रपतः अनृत अविशतः सम्पूर्णः । अविशन्त  
 हेचर्यते, हेचर्यते यथा भवति विद्याविधेयमेतत् । ते रथा गुह्यं  
 वा । नेता मायकः इन्द्रादिः । अनास्ते अनान्तनिमित्तम् । मोघनिमित्त-  
 मित्यर्थः । विनोति विनोति । मा पुरुषः यद्वर्यते । विमुक्तः भवति ।  
 हे अनन्त मुन्नानृत उच्यते नेता विनोति नेता मायकैर्न सन् । विरह-  
 मेव । यदि नायकः यथमवश्यं प्रयाम करोति अप्रयाम करोति कथं  
 नायकः । रथा पुनः नोति नायकैर्न मोघनिमित्तं सत्त्वमेव नायकः ॥५५॥

दे देव अनन्तनाथ ! आप समयस्त असत्यरूप एव...





एतदुक्तं भवति—दे धर्मं अवाप दमेनद्रं मत धर्मं मोघन अनागः  
धर्मनन्द स्व मे अउ वापस्व ॥ ५६ ॥

दे धर्मनाथ भगवन् ! आप बाधाराहित हो, उत्तम क्षमा  
के होनेसे बुद्ध मिले जाने हो, सबके पुण्य हो, उत्तमधर्मादिक  
दमनकारके धर्मको धारण करनेवाले हो, निर्दोष हो, मोक्ष  
रूप अदिशय धर्म गुरुको देनेवाले और दिव्यधनिरूप  
वार्ताके स्वामी हो । दे प्रभो मेरा दुःख दूर कर दोजिये ॥५६॥

नतपलागतिरुक्तः ।

नतपाल महागज गीत्यानुत ममादार ।

रथ मामतनुत्यागी जराहा मलपातन ॥ ५७ ॥

मार्तति—ममसंकेतं वाक्यमार्तति विपरितं पार्तति एतदेव । नतान्  
नतान् पालयति वृत्तिरिति नतपालः । तस्य सम्बोधनं दे नतपाल । महा-  
गजो राजाको वरप न महागजः । 'उ' मौल्य ' तरब सम्बोधनं महागजः ।  
भवति नतपालो महागजो वरपमौ नतपालमहागजः तरब सम्बोधनं  
नतपालमहागजः । मम गीत्यानुत अर्थस्मरणेन वृत्तिः । अन्तरं अन्तर  
र । रत्न पालन । मा अस्मद् इत्यन्तस्य रूपम् । अतनुत्यागा अन्तर  
दाता । अगदा वृत्त्यदाता । नृपसम्बोधनं आतिशयोक्त्या ॥ ५७ ॥  
मम पापं अज्ञानं पातयति वापनमिति मलपातनं वरपं दुः खदुःखच-  
नान् । तस्य सम्बोधनं दे मलपातन । एतदुक्तं भवति—दे धर्मं नतपाल  
महागज गीत्यानुत मम अन्तरं अगदा मलपातनं रथ मा अतनुत्यागी  
वतन्तम् ॥ ५७ ॥









यः स्यादस्य किमप्यस्तीति तस्य निश्चयात् न, इति चेत् भगवते  
 परमहंसयोगेन पूर्वा तदस्य ज्ञानं कियत् । अर्थात् ज्ञान  
 यदनं वैशेष्ये साधक्यं कियत् तात्ता दे दत्तम् । आर्थात् परमहंसयोगे  
 हा ज्ञानं भगवत् ज्ञानं चर यदनं यद दत्ता भोगे यद भोगे  
 विविधं तदमे । यद वक्तुं भावयत दे । ५८ ।

५८

कुत एतो नृ मन र्गो मेगेमेति च संगतः ।

उत क्रीनोय म क्रीणाः सुखस्य नृममनः ॥ ५९ ॥

क्रीडान् क्रीडामात्रं नृमनः ५९ । मन  
 इति । ५९ । इति चेत् इति । ५९ । इति चेत् ५९ । ५९ । ५९ ।  
 किं नृमनः इति । ५९ । ५९ । ५९ । ५९ । ५९ ।  
 इति । ५९ । ५९ । ५९ । ५९ । ५९ ।  
 इति । ५९ । ५९ । ५९ । ५९ । ५९ ।  
 इति । ५९ । ५९ । ५९ । ५९ । ५९ ।  
 इति । ५९ । ५९ । ५९ । ५९ । ५९ ।

इति चेत् ५९ । इति चेत् ५९ । इति चेत् ५९ । इति चेत् ५९ ।  
 पर्वतको एसा सुन्दर रूप कदास आया । इति चेत् ५९ ।  
 ज्ञानं कियत् इति चेत् ५९ । सुन्दर रूप हा नृमनः । अथवा  
 प्रचुर उच्यं देकर एसा सुन्दर रूप स्वराज्ञा नृमनः । अथवा  
 किमा सुन्दर वस्तुका रूप आकर इति चेत् ५९ ।  
 परन्तु हे भगवन् । अथ इति चेत् ५९ । इति चेत् ५९ ।  
 यह सुन्दररूप और कदास नृमनः आया कदास आया आया  
 भावसे हो गया है ॥ ५९ ॥

अनन्तावतुमुत्र ।

इति येन धृतोमीनः स दिव्यो न कुतो जनः ।  
त्ययाम्बुतो यतो मेरुः प्रिया रुद्रो मतो गुरुः ॥६६॥

इति—इति इत्ये । येन जनेन । धृतो विद्वान् । अति भवति ।  
इतोः शब्दो इति कृत्वा । ग. धृतोः प्रियारुद्रः । दिव्य. पुण्य  
वान् कृत्वा इत्यर्थः । न कुतः न कस्मात् । जनः भव्यगुरुः ।  
स्वया भव्यगुरुः । आरुद्रः अर्धरुद्रः । यतो यस्मात् । मेरुः तिरिगात्रः  
भित्ति । अम्बुतोः प्रियारुद्रः अस्मान् कानः । मतोः ज्ञानः । गुरुः  
महान् । एव अम्बुतः अर्धरुद्रः—हे अम्बुत इति येन जनेन इति धृतो  
भवति इति इति कृत्वा न जनः कुतो न दिव्यः विद्वान् दिव्य एव ।  
यतो मेरुर्वा स्वाम्बुतः सन् भित्ति रुद्रः मतोः गुरुममनः ॥६६॥

हे भगवन् ! जो भव्यगुरु आपका स्वाधीन मानकर अपने  
हृदयमें धारण करता है वह भव्य ही पुण्यवान् हो जाता  
है । क्योंकि भूमिगुरुन केवल आपके वरणकमलोंके स्पर्श  
करनेमात्रमें ही अस्मान् और महान् होगया ॥ ६६ ॥

इति धर्मनाथमुनिः ।

—॥॥॥॥॥—

सुत्र ।

श्वक्रपाणेर्दिशामृदा भवतां गुणमन्दरम् ।  
येऽत्रेणोदृशा रुद्राः स्तुवन्तो गुरुमक्षरम् ॥६७॥

अत्रेति—यत्रात्र चमवर्तिनः पृथग्गत्यावस्थाविशेषमेतत् ।  
दिशामृदा दिक्पदा ओररुद्रादिव । भवत. भवत्यस्य । गुणम.





इन् । मित्रा विमित्र । श्रीमद्भिदीक्षितः । श्रीमद्भक्तानुसरः । विरा  
मोक्षितः विदीक्षितः । श्रीमद्भक्तानु विदीक्षितश्च श्रीमद्भिदीक्षितः । कि-  
मुक्त भवति-हे शान्तिनाथ त्वं स्वं दिवा गार्ग्यं दीक्षतः तन्  
विनेत्येवमन्वयः । श्रीमद्भिद्विदीक्षितः सन् ॥ ६८ ॥

हे प्रभो ! शान्तिनाथ ! आप सम्पूर्ण परिमद् भीर तमस्त  
पूर्वधर्मां एतद्भक्त दक्षिण दोगधे तथापि आपका शासन  
( भाग्य वा मन ) चीनों लोकमें प्रपतित है । हे भगवन् !  
आपने कृष्ण भी एतद्भक्त भीर भक्तान्ति मयां बलेश देनेके  
साधनभूत मोहनीय आदि कर्मोंको मैं जैत दिया तथापि  
आप लार्मावान् भीर शान्तियोंके ईश्वर ही मिने जाते हो यह  
बड़ा आश्चर्य है ॥ ६८ ॥

सुरभः ।

येवलाङ्गसमादलेपयलाङ्ग्य महिमाधरम् ।

तव चार्गं क्षमाभूपलीलाधाम क्षमाधरम् ॥ ६९ ॥

येवलेति—येवः केवलराजम् । अङ्ग धरीम् । केवलमेव अङ्गं  
केवलङ्गं केवलङ्गेन समादलेप सम्प्रत्यः कालिङ्गन केवलङ्गसमादलेप-  
तस्य तेन संदेव वा बल कार्ग्यं केवलङ्गसमादलेपस्य तेन आत्मः  
परिपूर्णः केवलङ्गसमादलेपस्य तस्य सम्बोधनं हे केवलङ्गसमादलेप  
बलाङ्ग । अथवा केवलङ्गसमादलेपस्य तस्य महिमा केवलङ्गसमादलेप  
स्य महिमा ता धरतीति अगस्त्येव विष्णुयम् । महिमा माहात्म्यं महिमा  
धरतीति महिमाधर माहात्म्याधरम् । तव ते । च कार्ग्यधारेणै  
दुष्प्रत्यः । अङ्ग धरीम् । क्षमेव भूया बरत तन् क्षमाभूपम् । लीलानां  
कर्मनाशना धाम अवतरान लीलाधाम । क्षमाभूप च तन् लीलाधाम



हे परानु उतने ही स्थानमें भवनवासी, छ्यंतर, उद्योतिष्क, बन्धवार्मी मनुष्य, निर्यय आदि सीनोंछोकोके जीव हरण्डंरता पूर्वक बैठ सकते हैं । और जो जीव आपके समीप आकर आपका आश्रय लेते हैं वे अवश्य ही आपकी ऐसी वक्तृष्ट हस्तीमें मुग्धोन्मिष होते हैं । अर्थात् यह आपका अपरिमित माहात्म्य है कि आपके साक्षेपार योजनके ही समवसरणमें सीनों छोकोके जीव आश्रय पा लेते हैं । और जो जीव आपके समवसरणका आश्रय लेते हैं वे अवश्य ही आपके सहज पुत्र हो जाते हैं ॥ ७० ॥

सुत्र ।

परान् पातुस्तवाधीशो धुधदेव भियोपिताः ।

दूराद्वातुमिवानीशो निधयोवज्ञयोज्झिताः ॥ ७१ ॥

परेति—पान् अन्धान् ग्राहकम् । तव दे । अधीशः स्वामिनः । धुधाना पण्डिताना देव परमात्मा धुधदेव तस्य सम्बोधन हे धुधदेव तव परमात्मनः । मिया भयनः । उपिता स्थिता । वम निरास इत्यर्थः वा कल्पस्य कृतान्वयस्य रूपम् । दूरान् दूरेण दानुमिव त्यक्तमिव । अनेन असमया निधय निधानानि । अवज्ञापरिज्ञानः अनादृशः स्मरणः । अस्मि एव सम्बोधनस्य — हे धुधदेव पान् तनु तवर्षीशः वया निधयः दुबद्धदा उन्मिता निरादरेण उपिताः एता दानुमिव मन्त्राः ॥ ७१ ॥

हे भगवन् ' आप पण्डितोंके भी देव अर्थात् परमात्मा है भव्य जीवोंके ग्राहक और सबके स्वामी है । हे प्रभो ' आपने नौ निधि और चौदह स्तन बड़े तिरस्कारस अर्थात् तुच्छ

समस्त कर छोड़ दिये । और जो कोषादि अंगगणानुसार  
अपघर्ष भे 'ने माओं भागको छोड़नेकेदिने ही हा हा हा  
जा मड़े हुये । अर्थात् कोषादि अंगगण परिषद तो सर्व मान  
तये और विधिरत्न आदि बहिरंग परिषद भाग-ने छोड़ दिये ।  
अतएव हे प्रभो ! निःपरिषद परमात्मा भाग ही हो ॥ ७१ ॥

समस्तपतिवन्दनम् ।

समस्तपतिभावम्ने समस्तपति तद्द्विषः ।

संगतोद्दीन भावेन संगतो हि न भास्वतः ॥ ७२ ॥

समस्तपति -- समस्तपति प्रणम्यते यद्वाक्य तद्द्विषादेति  
पुनरुक्तम् । संगताशेनभेति तृतीयपादे यद्वाक्यं तच्चतुर्थपादेति पुनरु-  
क्तमित्येवम् । न न गदादिवमह ।

समस्तपति निःपरिषदभावात् । सामान्य समस्तपतिभावः  
विश्वपतिवन्दनम् । ने नः । समः समानः । तर्हि न समस्तपति । तद्द्विषः  
सर्व समस्तपतिभावकस्य द्विषः सत्त्वं तद्द्विषः नान तद्द्विषः दृष्टव्यम् ।  
हे संगतोद्दीन परिषदह्युत् । न येन स्वरूपेण । भगवतः मेमिष्टः ।  
हि स्फुटम् । न प्र ज्ञेयः । भास्वतः दिनकरस्य । समुदायस्वार्थः—  
हे संगतोद्दीन समस्तपतिभावस्तु ममेति तथापि तर्हि तद्द्विषः यस्मान्  
हतः भास्वतो भावेन न संगता हि स्फुटम् ॥ ७२ ॥

हे भगवन् यद्यपि आप भी समस्त पति अर्थात् संपूर्ण  
जगत्के स्वामी हैं और सूर्य भी समस्तपति अर्थात् ससारको  
प्रकाश करनेवाला स्वामी है । अथवा सूर्य समस्तपति अर्थात्  
संसारको समानरीतिसे सत्प्र करता है । किन्तु हे भगवन् !  
वह आपकी समानता कदापि नहीं कर सकता । क्योंकि आपने



पृथिवी पर विचरने हैं इतना ही नहीं किन्तु इस संसारमें जो जो वस्तु विरुद्ध वस्तु हैं वे सब केवल भाग्य हैं। मादाम्य में इच्छे होकर विचरने हैं और इनमेंमें किन्ते ही जीव भक्तिमति आदि विज्ञ जलियोंमें विभूति अर्थात् वे इन्द्र आदि हो जाते हैं । हे देव ! यह केवल भाग्य ही मादाम्य है अन्य किसीका ऐसा मादाम्य नहीं ॥ सप्तमः ॥ ७३ ॥

सुखः ।

तावदास्य त्वमारूढो भूरिभूतिपरंपरः ।

केवलं स्वयमारूढो हरिर्भाति निरम्बरः ॥ ७४ ॥

तावदिति—तावत् तद्, एवं तस्य कृतान्वय रूपम् । अत्र तिष्ठ । आस उपवेशने इत्यस्य धोनोंडनस्य प्रयोगः । तवदात्मनेति किमुक्तं भवति तिष्ठ तवत् । त्वं तुष्मदो रूपम् । आरूढः प्रख्यातः । भूरिभूति-परंपर, परंपरश्च ता भूतयश्च भूरिभूतय तासा परंपरा यस्यासौ भूरिभूति परंपर बहुभूतिनिवास इत्यर्थः । कृतम् किन्तु इत्यर्थः । स्वमारूढः स्वेनाभ्यासितः । हरिः सिंह । भाति शोभते । निरम्बरः वस्त्ररहितः । किमुक्तं भवति- हे भट्टारक त्वं तवदास्य भूरिभूतिपरंपरः निरम्बर हरि कृत्वा यस्यारूढ रूपान् स किन्तु त्वसारूढः हरिरपि भाति त्वं पुनः शोभसे किमत्र विषयम् ॥ ७४ ॥

हे प्रभो ! यद्यपि आप अनरग बहिरंग आदि अनेक विभूतियोंसे विभूषित हो तथापि निरम्बर अर्थात् वस्त्ररहित कहलाते हो । इसलिये आपको सुशोभित कहना अनुचित जान पड़ता है । किन्तु यह बात सबथा निश्चित है कि जिस सिंहासनपर आप विराजमान होते हो वह सिंहासन अतिशय सुशोभित हो





अगस्त्यातज्जनाचार्यः । भ्रमः क्लेशः उच्छिद् उत्छेदः विनाशः । मन्दिमा  
 जाप्य मूर्खत्वम्, भ्रमश्च उच्छिद्य मन्दिमा च भ्रमोच्छिन्मन्दिमानः तान्  
 अस्पृशति शिरसीति भ्रमोच्छिन्मन्दिमासी तस्मै भ्रमोच्छिन्मन्दिमासिने ।  
 किमुक्तं भवति—अगस्त्यातज्जनाचार्यः यः सः त्वं हे शान्तिमहादेव  
 अतस्तुभ्य नमोस्तु । किं विशिष्य तुभ्य रोगघातविनाशाय तमोनुष्म-  
 हिमासिने भ्रमोच्छिन्मन्दिमासिने ॥ ७३ ॥

हे प्रभो शान्तिनाथ ! आप आत्माका परामर्श करनेवाले  
 कर्मसमूहको घात करनेवाले हैं, संसारकी नर नारकादि पर्यायों  
 से रहित हैं, इस पद द्रव्यात्मक पृथिवीलोक अर्थात् लोकाकाश  
 अलोकाकाश और चतुर्गंतियोंके कारणभूत शुभाशुभ कर्मोंको  
 जाननेवाले अथवा प्रकाश करनेवाले हैं, तथा क्लेश, विनाश,  
 मूर्खता आदि दुर्गुणोंको सर्वथा नाश करनेवाले हैं । हे देव !  
 मेरु पर्वत जैसे मनोहर स्थानपर इन्द्रादिक देवोंने भी आपकी  
 पूजा की है । अतएव हे प्रभो ! आपकेलिये मेरी बार २ नम-  
 स्कार हो ॥ ७३ ॥

मृत्युः ।

प्रयत्येमान् स्तयान् वदिम प्रास्तथ्रान्ताकृशार्चये ।  
 नयप्रमाणवाग्रिमध्वस्तध्वान्ताय शान्तये ॥ ७८ ॥

प्रयत्येति—प्रयत्य प्रयस्य प्रकृत्य । इमान् एतान् । स्तयान्  
 स्तुतोः । वदिम वन्मि । कृशा तन्वी न कृशा अकृशा महती । अग्निः  
 पीडा अकृशा चासौ आर्त्तश्च अकृशाग्निः । भ्रान्ताः दुःखिताः ।  
 भ्रान्ताना अकृशाग्नि भ्रान्ताकृशाग्नि । प्रास्ता ध्वस्ता भ्रान्ताकृशाग्नि-  
 येनासौ प्रास्तभ्रान्ताकृशाग्नि तस्मै प्रास्तभ्रान्ताकृशार्चये । नयाध प्रमाणे



ध्वगमानसमानस्तथाग्रमानम् । आनत प्रगतम् । समुदायार्थः—हे शान्तिमहारक्ष स्वमान भागमान अनय परमार्थत्वेन ज्ञातोपलब्धं न मा समानन्ताः किं विशिष्ट मा ध्वगमानसमानस्तथाग्रमानस आनतं मद्वद्वक्तव्यं प्रगतम् ॥ ७९ ॥

हे भगवन् ! शान्तिनाथ ! आप अपने ही समान हैं । संसार में अन्य ऐसा कोई नहीं है जिसकी उपमा आपके लिये दे सकें । आप अतिशय शोभायमान हैं निष्पाप और प्रसिद्ध हैं । हे प्रभो मैं बड़ी भक्तिसे आपके चरणकमलोंमें नमस्कार कर रहा हूँ, मेरे चित्तका उद्वेग नष्ट नहीं हुआ है किंतु मैं प्रायः नष्ट होनेके सन्मुख हूँ । इसलिये हे देव ! मुझे बर्धनशील अर्थात् आत्मोन्नति करनेमें समर्थ कीजिये ॥ ७९ ॥

मुरख ।

सिद्धस्त्वमिह संस्थानं लोकाग्रमगमः सताम् ।

प्रोद्धर्तुमिव सन्तानं शोकाब्धौ मग्नमंक्ष्यताम् ॥ ८० ॥

सिद्ध इति—सिद्धः निश्चितः कृतकृत्यः । त्वं भवान् । इह अस्मिन् । संस्थानं समानस्थानं सिद्धयोग्यस्थानं सिद्धमित्यर्थः । लोकाग्रं त्रिलोकमस्तकम् । अगमः गतः गमोल्लेखान्तस्य रूपम् । सतां पण्डितानां भव्यलोकानाम् । प्रोद्धर्तुमिव उत्तारितुमिव । सन्तानं सम्पदम् । शोक एव मग्नः समुद्रः शोकाब्धिः दुःखसमुद्र इत्यर्थः तस्मिन् शोकाब्धौ । मग्नाः प्रविष्टाः मग्न्यन्तः प्रवेश्यन्तः मग्नाश्च मग्न्यन्तश्च मग्नमंक्ष्यन्तः तेषां मग्नमंक्ष्यताम् प्राप्तशोकानामित्यर्थः । समुदायार्थः—हे शान्तिनाथ य. इह सिद्धः त्वं संस्थानं लोकाग्रं अगमः



व्याधि यस्य स ऊनरुजः ऊनरुज इव आत्मानमानवतीति ऊनरुजं  
यते । ना पुण्याः । महोयु पृथिवीयु । हे अनित्र निरन्तरं करो  
इति निजः न निजः अनित्रः तस्य सम्बोधन हे अनित्र । अन्ते  
गच्छति । मिद्वये मोक्षाय गत्यर्थानामयम् । दिवि स्वर्गे । जायते उरा  
यते । णमु प्रत्यये शब्दे इत्यस्य योः प्रयोगे विकल्पेनापि प्रवर्तते ।  
षष्ठ्येन समुदायार्थः—हे अनित्र ते तुम्ह कुयवे सुमृजाय नमः ॥  
पुण्याः इह लोकेण ऊनरुजायते अयते सिद्धये दिवि स्वर्गे जायते ॥ ८१ ॥

हे भगवन् ! कुंभुनाथ ! आप वास्तवमें जन्म मरण रहित  
हैं, परम शुद्ध हैं । हे देव ! ओ पुरुष आपके प्रति नम्रीभूत होता  
है आपको नमस्कार करता है वह इस लोकमें सम्पूर्ण आधि  
व्याधियोंसे रहित हो जाता है तथा परलोकमें सिद्धगति को प्राप्त  
होता है अथवा स्वर्गमें उत्पन्न होता है ॥ ८१ ॥

मृजः ।

यो लोके त्या नतः सोतिहीनोप्यतिगुर्यतः ।

वाल्लोपि त्या श्रितं नौति को नो नीतिपुरुः कुतः ८२

यो लोके इति—य कथित । लोके भूवने । त्या पुष्करः इत्य-  
स्य रूपम् । नत प्रणत । न तद् वास्तव्य रूपम् । अतिहीनोपि  
अतिनिरुद्धोपि । अतिगुरुः महाप्रभु भवति इत्यप्याहार्यम् । यतः  
यस्मात् । वाल्लोपि अज्ञान्यपि मूर्खोपि । त्या कुपुभट्टारकं । नित भव  
आभयार्णायम् । नौति स्नोति । को नो को न । नीतिपुरुः नीत्या  
बुद्ध्या पुरुः महान् । कुतः कस्मात् । तथेयार्थः—हे कुपुभट्टारक त्याभित  
मिद् लोके योनिहीनोपि नत सोतिगुर्यतः ततः वाल्लोपि त्या को न  
नौति नीतिपुरुः पुन कुतो न नौति हिन्तु नौतेव ॥ ८२ ॥



वाले हैं । आप जरारहित हैं, अज्ञानरहित हैं । हे परमात्मन् ऐसे आपको मैं नमस्कार करता हूँ ॥ ८३ ॥

बहुक्रियापदद्वितीयपादमध्ययमकातालुव्यञ्जनावर्णस्वर  
गूढद्वितीयपादमर्वतोमदः ।

पारावाररवारापारा क्षमाक्ष क्षमाक्षरा ।

वामानाममनामावारक्ष मर्द्धर्मक्षर ॥ ८४ ॥

परेति—बहुक्रियापदद्वितीयपादमध्ययमकातालुव्यञ्जनावर्णस्वरगूढ-  
द्वितीयपादसर्वतोमदः । बहुक्रियापदानि—अम अव आरक्ष । द्वितीय  
पादे क्षमाक्ष इति मध्ये मध्ये आवर्त्तितम् । सर्वाणि अतालुव्यञ्जनानि ।  
अवर्णस्वराः सर्वेपि नान्यः स्वरः । द्वितीयपादे मान्यधराणि तान्य-  
न्येषु त्रिषु पादेषु सन्ति यतः ततो गूढद्वितीयपादः सर्वैः प्रकारैः पाठः  
समान इति सर्वतोमदः ।

पारावारस्य समुद्रस्य रवो ध्वनिः पारावारखः पारावारख  
इत्यस्ति गच्छतीति पारावाररवारः तस्य सम्बोधन पारावाररवार  
समुद्रध्वनिसदृशवाणीक । न विद्यते पार अवसानं यस्याः सा अपारा  
अलङ्घ्यपर्यन्ता । क्षमा पृथिवी अश्नोति व्याप्नोतीति क्षमाक्षः शान्त्यात्  
सर्वमेव तस्य सम्बोधन हे क्षमाक्ष । क्षमा सहिष्णुता सामर्थ्य वा ।  
अक्षर अभिनन्दन । वामाना पापानाम् । अमन स्तनक । अम  
प्रीणय । अव शोभस्व । आरक्ष पालय । मा अस्मदः इवन्तस्य  
रूपम् । हे ऋद्ध वृद्ध । ऋद्धं वृद्धम् । न धरतीत्यक्षरः तस्य सम्बोधन  
हे अक्षर । समुद्रार्थः—हे कुंभुनाथ, पारावाररवार, क्षमाक्ष, वामाना-  
ममन, ऋद्ध, अक्षर, ते क्षमा अक्षरा अपारा यतः ततः मा ऋद्धं अम  
अव आरक्ष । अतिभाक्तिकस्य वचनमेतत् ॥ ८४ ॥

हे कुमुनाय ! आपकी दिव्यध्वनि समुद्रगर्जनके समान  
अविशय गंभीर है । आप सपूर्ण लोकाकाश तथा अलोका-  
काशके जानेवाले हो, पापोंके नाश करनेवाले हो, वृद्ध हो,  
अयशस्वि हो । हे देव ! आपकी क्षमा अपार और अविनाशक  
है । इसलिये हे प्रभो ! मुझ वृद्धको भी प्रसन्न कीजिये, मुशो-  
भित कीजिये, तथा पालन कीजिये ॥ ८४ ॥

इति कुमुनायस्तुतिः ।



गतप्रयागनवाद्वादाभ्यासवमराक्षरद्वयविरचितश्लोकः ।

वीराधार वारावी वरसोरुसोरव ।

वीराधारवारावी वारिवारि वारि वा ॥ ८५ ॥

वीरंति—पादे कोदे वादुभूतः पाठः क्रमेण शिपरीतनीषि तादु-  
भूत एव । प्रथमपादे पुनरावृत्तिः । रेषकापदेव वर्या नाम्ने  
वर्या यत् ।

विरूपा ईग गति वीरा ता वारवति मच्छादयतीति वर्यारि  
विं वीराधार तस्य सम्बाधन हे वीराधार वृत्तिनिवारण । अर अस्त  
दरातीर्थकर । वागान भाक्तिवान अर्वा पालयतीत्येवशील वारावी  
भाक्तिजनरक्षक इत्यर्थ । वर इत्यत्र गति दरातीति वर वर  
इत्यर्थ तस्य सम्बाधन हे वर । उभयदान । उरोर्महत महतीति  
महान् भगवानित्यर्थ । अर रथ । हे वीर गुरु । अवारवत्य अर्वा  
इत्यर्थ । अर्वाति अर्वाति न-वान् प्रणिपादयतीत्येवशील अवार  
वारावी अर्वातिहनयत्या वचनशील इत्यर्थ । वर्यमित्थ वर्यारि वर्यारि  
वारि वानीयम् । वारि च तत् वारि च तत् वर्यारि वर्यारि वर्यारि



ददातीति वारिवारिणः तस्मिन् वारिवारिणि सर्वव्यापिर्नारदे । वारि  
या जलमिव । या शब्दः इवाप्ये दृष्टव्यः । किमुक्तं भगति-  
हे अर्त्तापेश्वर वीरान्वार वरर वारवी त्वं उरोरणि उरुः त्व तथा  
अवाररवारवी त्व यथा वारिवारि वारि या पतः ततः भव ।  
सामान्यरचनभेदतु मा अत्र अन्याथ पालय ॥ ८५ ॥

हे अरनाथ ! भगवन् आप नरकादि कुगतियोंको निषा-  
रण करनेवाले हैं, भक्तजनोंकी रक्षा करनेवाले हैं, ईशित  
फलको देनेवाले हैं, वहीसे भी बड़े हैं, शूर हैं । हे देव !  
जैसे सम्पूर्ण आकाशमेंडलमें व्याप्त होबेवाले बादलमें सर्वत्र  
जल रहता है वही प्रकार आपकी दिव्यध्वनि भी सर्वत्र अप्र-  
तिहत है । वही रुक नहीं सकती न कुठित हो जाती है ।  
हे प्रभो ! आप मेरी भी रक्षा कीजिये तथा औरोंकी भी  
रक्षा कीजिये ॥ ८५ ॥

भनुशोमप्रतिशोमभोक्तः ।

गक्ष माक्षर ग्रामेश शमी चारुगुचानुतः ।

मां विभोजननात्रोरुनेमेन विजगामय ॥ ८६ ॥

रक्षसति—रक्षस इति शब्दः । शमीनामृक्षः । भर्षय  
मिच्छति ।

इति शब्दः । मां माक्षर इति शब्दः । माक्षर अनेश्वर ।  
गक्ष माक्षर ग्रामेश शमी चारुगुचानुतः । माक्षर  
अनेश्वर । ग्रामेश ग्रामेश्वर । शमी शमी । चारुगुचानुतः  
चारुगुचानुतः । चारुगुचानुतः । चारुगुचानुतः ।  
मां विभोजननात्रोरुनेमेन विजगामय ॥ ८६ ॥  
मां विभोजननात्रोरुनेमेन विजगामय ॥ ८६ ॥

धने हे उदयम् । इन स्वामिन् । विजयमय विगतदुःखत्वव्यापे ।  
किमुक्तं मरति—हे अर अथर वामेश उमी त्वं चारुचानुत  
भो विभो अनशन अत्र उदयम् इन विजयमय मा रथ ॥ ८६ ॥

हे अरनाथ ! आप विनाशरहित हैं, इन्द्रोंके भी इन्द्र हैं,  
सदा शान्तरूप हैं, सीनों लोकोके गुरु हैं, आहाररहित हैं,  
जरा व्याधि और जन्म रहित हैं । हे परमात्मन् वडे २ पुत्रय  
भी आपको नमस्कार करते हैं वडे २ भक्तजन भी आपको प्रणाम  
करते हैं । हे विभो आप सबके स्वामी हैं इमछिये मेरी भी  
रक्षा कीजिये ॥ ८६ ॥

तनुजोमयनिष्ठोमश्लोकः ।

यमराज विनम्रेण रुजोनाशन भो विभो ।

तनु चारुचार्मीक्ष शमेवारक्ष माक्षर ॥ ८७ ॥

यमेति—यमराज इत्यस्वामिन् । यमे रात्रे शोभते इति वा ।  
विनम्राः विनमनशीला इति इन्द्राकांक्षयो वस्थातो विनम्रेण लब्ध  
सम्बोधन विनम्रतः । रुजोनाशन व्याधिनिनाशकः । भो विभो  
हे स्वामिन् । तनु वृद्ध विस्तारय वा । चारुचार्मीक्ष शोभनशीलीना  
प्रभो । शमय सुखमय । अश्वि वान्य । मा प्रभम्भे । हरन्त्यय रूपम् ।  
आर अविनाश । शमदाया । हे अर यमराज विनम्रत रुजोनाशन भा  
विभो चारुचार्मीक्ष शोभनशीलीना प्रभो अथर शमय तनु मा आरथ ।  
सुखमयमे कुरु मा य ॥ ८७ ॥

हे विभो ! आप प्रतियाक भा नायक हैं । इन्द्र चन्द्रादिक  
भी आपको नमस्कार करते हैं । आप सम्पूर्ण व्याधियोंके नाश  
करनेवाले हैं, अविनाशक हैं तथा सुन्दर शोभाओंके स्वामी हैं ।



६ । आपका ज्ञान भी स्वयं प्रकाशक है । हे स्वामिन् !  
इन्द्रियोंके जीतनेवालोंमें आप भेष्ट हैं , अनेकान्तात्मक सत्यस्व-  
रूपका निरूपण करनेवाले हैं, पोंडा, कीड़ा, जरा, कामांडेक  
आदि व्याधियोंसे रहित हैं । हे प्रभो ! मुझे भी इन पोंडादिक  
दुःखोंसे निकालकर सुखी कीजिये ॥ ८८ ॥

अथैकशतान्तदितमुरजवन्ध ।

वीरं मा रक्ष रक्षार पर्यारदर स्थिर ।

धीरधीरजरः शूर वरसारद्विरक्षर ॥ ८९ ॥

वीरेति—इहगदेन चतुर्णां मध्ये र वषांतस्थितेन मुरजवन्धो  
निरूपयितव्यः ।

वीर शूर । मयका निरुद्ध इय गतिर्वरपासो वीरः । अथवा म्या  
इच्छाया ईय वरपासो वीरः तं वीरम् । मा अरमदः इवन्तस्य रूपम् ।  
रय पालय । रक्षा छेमे शक्ति इहाति रक्षारः तस्य सम्बंधन हे रक्षार  
अमवर । पर भेडाभोलेंगमीवेस्तासो वरभी । स्थिति सम्बन्ध । अदर  
अधव । स्थिर अचल । धीरधी गम्भीरबुद्धि । अयाधभिन्न इत्यर्थ । अजरः  
अमरमरणरहित । शूर वीर । पर भेडा साया अनवरणी कादि । विभूति  
वेस्तासो वरपासो । अक्षर छवरहित । एतदुक्तं भवति—हे रक्षार परभी  
स्व अदर धीरधीस्त्वं स्थिर अजरस्त्वं शूर वरपासोस्त्वं अजर वीर  
मा रक्ष ॥ ८९ ॥

॥ अरनाथ ! आप प्राणीमात्रका कल्याण करनेवाले हैं,  
अमरवसरणादि कष्टोंसे मुक्तोचित हैं, महा निर्भय हैं,  
अचल हैं, अगाध बुद्धिके धारक हैं अमरमरणरहित हैं, अय  
रहित हैं, वीर हैं, तथा भविनाशीक और कष्टों अतन्त्र चतुष्टय



नमोति—गतप्रत्यागतसादयमको नकारमकारणकारद्वयविरचित भोक्त-  
द्वय भोक्तृगुणमित्यर्थः । अन्वद्विगोत्रस्य मुन्यगोमनार्थम् ।

हे नमो एकविंशतीर्थकर । अमान अपरिमेष । नमाम प्रणमाम  
स्वामित्यध्याहार्यमर्थसामर्थ्याद्वा लभ्यम् । इन स्वामिनम् । आनाना  
प्रार्थनो मानन प्रबोधकं मान विज्ञान यस्यासौ आनमाननमानः त  
आनमाननमान भव्यप्राविश्रवोपशक्विकानमित्यर्थः । आन इति अनु कथ  
प्राणने इत्यस्य धोः वक्तव्य रूपम् । माननमिति मन ज्ञाने इत्यस्य  
धोः गिता बुद्धन्तस्य रूपम् । आम्ननामः आत्मन्तात् चिन्तयामः । मन  
अभ्यासे इत्यस्य धोः लङ्न्तस्य रूपम् । अनु पश्चात् नुमः वन्दामहे ।  
अनामन अ-नमनप्रयोगक मनः चित्त यस्यासौ अनामनमना. तस्य  
सम्बोधनं हे अनामनमनः वदन्कारेण न पराजामपनीत्यर्थः, अनेन  
वीतरागत्व व्यापितं भवति । अपवा नामनानि नमनशीलानि मनानि  
चित्तानि यस्याद् भवन्ति अगौ नामनमना. तस्य सम्बोधनं हे नामनमनः ।  
अपवा नामन स्तुतिनिमित्त मनः चित्त यस्यासौ नामनमना. तस्य  
सम्बोधनं हे नामनमनः । अमम हे अमोह । न अस्मान् । मन अ-  
भ्यास्य चिन्तय इत्यर्थ 'मनअभ्यासे इत्यस्य धो. लङ्न्तस्य रूपम्' ।  
एतदुक्तं भवति—हे नमो अमान अमम अनामनमन त्वा इन आन  
माननमान आम्ननाम नमाम अनु नुम यस्यात्तरमात् न अस्मन्  
मन चिन्तय ॥ १३ ॥

हे नमिनाथ । आप हमारे ऐसे अल्पज्ञानियोंके अगोचर  
हैं । आपका यह विज्ञान भव्यप्राविश्रवो सदा प्रबोध करने  
वाला है । आप वीतराग हैं इसीलिये कभी किसीमें बदलाकार  
नमस्कारादि नहीं कराते । यह समझ आपको देखकर स्पष्ट  
ही नमस्कार करता है तथा स्वयं स्तुति करने लगता है । ६



है । हे देव ! यह मेरी स्वतंत्रता मुझे देनेकेलिये आप मेरे हृदयमें प्रवेश कीजिये ॥ ९४ ॥

अनुलोमप्रतिलोमसहस्रलोकः ।

नर्दयाभर्त्तवागोद्य च गोवार्त्तभयार्दन ।

तमिता नयजोतानुनुताजेय नतामित ॥ ९५ ॥

नर्दयेति—गतत्रयागसाई इत्यर्थः । हे नः पूजतुल्य । दया एव आभा रूपं यस्यासौ दयाभः तस्य सम्बोधनं हे दयाभ दयाकर । कदा कदा बाहू बाणौ कृतवाहू सत्यवचनम्, आश्रमन्तात् उच्यते इत्योद्यम्, कृतवाचा सत्यवाच्या भोप आकर दयासौ कृतवागोद्यः तस्य सम्बो-  
धनं हे कृतवागोद्य । च सण्डय । गोवार्त्तौ, वाचैव वार्त्तं, गोः वार्त्तं गोवार्त्तं वचनवाच्यौ । भयानां भर्दनः विनाशकः भयार्दनः । गोवार्त्तेन भयार्दनः गोवार्त्तभयार्दनः अथवा गोवार्त्तेन भयार्दनं यस्मादसौ गोवा-  
र्त्तभयार्दनः तस्य सम्बोधनं हे गोवार्त्तभयार्दन वचनवार्त्तया भयनाशक ।  
तमिताः सौन्दर्याणि दुःस्थानीत्यर्थः नयैर्भयनशीलः नयजोता स्वमिति सम्-  
भ्यः । हे अनुनुत तुषूकित इत्यर्थः । अत्रेय अत्रात्रेय अत्राप्य इत्यर्थः ।  
नताः प्रपताः अमिता अत्रमिताः इत्यादौ यस्यासौ नतामित तस्य सम्बोधनं हे नतामित । एतदुक्तं भवति—हे नः, दयाभ, कृतवागोद्य,  
गोवार्त्तभयार्दन अनुनुत अत्रेय नतामित नयजोता स्व सम्प्रतस्त्व तमिता-  
दुःस्थानि च सण्डय । अस्माकं अनुनुतमपि लभ्यते ॥ ९५ ॥

हे नमिनाथ ! आप पूंज्य पुरुष हैं, दयारूप हैं । भजेवा नारूप सत्यावाचीके द्वारा ही आपका स्वरूप जाना जाता है । आपकी कथामात्र कहनसे ही ससारिक सम्पूर्ण भय नष्ट हो जाते

















इदं ५: गुराननि विदः अतनुत गुण आन्तरं साधु अचकारं अभीहित  
 दच्छन् मते शौचनपुङ्गव स कोऽप्यो भवतः स्वमुत् इदं पावता हि न  
 कश्चिन् तामान् भवःनेष सर्वकः ॥ १०६ ॥

हे श्रीवदमान । आप देवोंको भी क्षान सम्पादन कराने  
 वाले हैं । सिद्धपर्यायमें देनेवाले, निर्वाण और उत्कृष्ट स्वात्म-  
 अन्य मुक्तको देनेवाले हैं तथापि बीतराग हैं । अतएव हे भग-  
 वन् ! आपके सिवाय अन्य ऐसा कौन है जो हमारा स्वामी हो  
 सके भयान् कोई नहीं दे । आप ही हमारे स्वामी और सर्वज्ञ  
 देव हो ॥ १०६ ॥

समुद्रकर्मकः ।

कोविदो भवतोपीड्यः गुरानत नुतान्तरम् ।  
 शंसते साध्यसं सारं स्वमुघच्छन्नपीडितम् ॥ १०७ ॥

कोविदिति—कोविदः विचक्षणः । भवतः शमायन् । अभीष्टः  
 अवाप्तिः । हे गुरानत देवैः प्रणत । नुतान्तर स्तुतिविशेषम् । शण्डते  
 आपोटे । साध्यस सम्प्रमम् । सारं कलवत् । स्व आत्मान । उघच्छन्  
 दन् विभन् । इदितमपि पूजाविधानमपि । अथवा इदित नुतान्तर इति  
 त्वमप्य । समुदापार्यं—हे गुरानत योऽयं कोविदो जन भवादपीक्यः  
 न् नुतान्तरं शंसते आपोटे स्व साध्यस सारं इदितमपि उघच्छन् यस्मात्  
 स्मादह स्तुतिविशेषेण तुभ्य नत ॥ १०७ ॥

हे वीर ! इन्द्रादिक देव भी आपको भयस्कार करते हैं ।  
 वे विचक्षण पुरुष संसारमें मुग्धी होकर आपकी स्तुति करता  
 वसीछा आत्मा सफल और पूज्य हो जाता है । अतएव हे ।  
 गवन् स्तोत्रविशेषोंसे मैं भी आपकी स्तुति करता हूँ ॥ १०७ ॥





मानेति—अ.वर्षमान इत्यनुवर्तते । माना अनेकप्रकारा ।

[illegible]



धरमये ह्यात्मा । चतुर्ष्वपादो नेमिमये एवं च सर्वचक्रवृत्तानि  
दृष्टव्यानि ।

यन्दारवः वन्दनशीला प्रबल प्रचुर आश्रयजवः संसारः मय भीः  
आश्रयजवाद्मय आश्रयजवमय प्रबलं च तत् आश्रयजवमय च तत् प्रबला-  
श्रयजवमयं । वन्दारुणां प्रबलाश्रयजवमय वन्दारप्रबलाश्रयजवमयं । तत्  
प्रबलाश्रयि विनाशप्रतीत्येवशीलं वन्दारप्रबलाश्रयजवमयप्रबलं ।  
प्रभोर्भावः प्रामयम् । गोर्वाण्याः प्रामवं प्रभुत्व गोपमय बाणीमादात्म्य-  
मित्यर्थः । वन्दारप्रबलाश्रयजवमयप्रबलं गोप्रामय यस्यः सौ वन्दार-  
प्रबलाश्रयजवमयप्रबलं गोप्रामयः तस्य सम्बोधन वन्दारप्रबलाश्रयजव-  
मयप्रबलं गोप्रामय । वदित्वा पदं नशील । गुणा एव अर्णवो गुणार्णवः  
विलसन् शोभमानो गुणार्णवो गुणमुद्रो यस्यासौ विलसद्गुणार्णवः तस्य  
सम्बोधन विलसद्गुणार्णव निर्वाणस्य मोक्षस्य हेतुः कारण निर्वाणहेतुः ।  
जगतां मयलोचना निर्वाणहेतुः जगन्निर्वाणहेतुः । तस्य सम्बोधन हे जग-  
न्निर्वाणहेतो । त्विह परमात्मन् । वन्दीभूताः मङ्गलपाठकभूताः समस्ताः  
देवाः विश्वे सुरवरा यस्यासौ वन्दीभूतसमस्तदेवः तस्य सम्बोधन  
हे वन्दीभूतसमस्तदेव । वरद इष्टद । प्रशान्ता मतिमता एकः  
प्रधानः प्राज्ञैकः । दक्षाणां विश्वजानां स्तवः स्तुतिवचन यस्यासौ  
इष्टस्तव । अथवा दक्षे स्तुते इति दक्षस्तवः प्राज्ञैकस्यासौ इष्टस्तव-  
श्च प्राज्ञैकदक्षस्तवः तस्य सम्बोधन प्राज्ञैकदक्षस्तव । वन्दे स्तुते । त्वा  
भवन्तम् । अवनतः प्रणतः । वर भद्रम् । भवामिदं संसारस्य भेदकम् । हे  
वर्ष शोभन । एक वन्द्य एकवन्द्य तस्य सम्बोधन हे एकवन्द्य ममादि  
त्वं न भवति इत्यभयः तस्य सम्बोधन हे अभय । एतदुक्तं भवति—हे  
वर्द्धमान भट्टारक सम्बोध्यन्तानि सर्वाणि विशेषणानि अस्मैव भवन्ति ।  
वन्दे अवनतो भूत्वा इ त्वा किंविशिष्ट वर भवामिदम् इति ॥ ११० ॥

हे श्रीवीरनाथ भगवन् ! आपकी दिव्यध्वनिका ऐसा अद्भुत माहात्म्य है कि वह आपको नमस्कार करनेवाले जीवोंका जन्ममरणमय संसारसे उत्पन्न होनेवाला प्रचुर भय भी नष्ट कर देती है । हे परमात्मन् ! आप सदा वर्द्धमान हो अर्थात् बढ़ते हो रहते हो । आपका यह गुणसागर कैसा अच्छा सुशो-  
भित हो रहा है । हे देव ! भव्यजीवोंको मोक्ष जानेकेलिये आप प्रधान कारण हो । सम्पूर्ण इन्द्रादिक देव आपके बंदीजन हैं सदा आपका मंगलपाठ पढ़ा करते हैं । आप इष्ट पदार्थको देनेवाले हैं । ज्ञानियोंमें प्रधानज्ञानी हैं । बड़े २ चतुरपुरुष भी आपकी स्तुति किया करते हैं । आप सबसे श्रेष्ठ हैं । जन्म मरण रूप संसारका नाश करनेवाले हैं । अतिशय शोभा समान हैं । यह सम्पूर्ण जगत एक आपसे ही नमस्कार करता है । आप संसारसे राहत हैं । हे प्रभो ! पार २ प्रणाम करता हुआ मैं आपकी स्तुति करता हू ॥ ११० ॥

इहोपरलभयमचनुर्यमस्तमवकवेकाभरपद्युत्तमः ।

नष्टाज्ञान मलोन शामनगुरो नम्रं जनं पानिन  
नष्टग्लान मुमान पावन रिपूनप्यात्तुनन् भासन ।  
नत्येकेन रजोन मच्चनपने नन्दन्ननन्तावन  
नन्कुन् हानविहीनधामनयनो नः स्तात्पुनन् सञ्चिन

नष्टि—नष्ट किन्हे अज्ञान वगैरही नष्टाज्ञानः तत्तु वन्धोवन हे नष्टाज्ञान । मलोन कर्मका कुल रहित मलोन तत्तु वन्धोवन हे मलोन । पावनरूप इहोपरलभयमचनुर्यमस्तमवकवेकाभरपद्युत्तमः तत्तु

सम्बोधनं हे शासनगुरो । नमो नमनयोगम् । जन मध्यलोकम् । पान्  
 रणम् । इन स्वाभिन् । नष्ट विनष्ट म्लानं मूर्च्छादिकं यस्यासौ नष्टम्लानः  
 तस्य सम्बोधनं हे नष्टम्लान । शोभनं मानं विहानं यस्यासौ गुमानः तस्य  
 सम्बोधनं हे गुमान । पावनं पवित्र । रिपुनाश अतः शत्रूनप्याकुलन् आ  
 क्षमन्तात् राण्डयन् । भावनं शोभन । नतीनां प्रणतीनां एकः  
 प्रपानः इनः स्वामी नल्लेहेनः तस्य सम्बोधनं हे नल्लेहेन ।  
 इज्जना रोणेन ऊनः इज्जोनः तस्य सम्बोधनं हे इज्जोन । उन्नतानां वृत्तिः  
 छात्रनगतिः तस्य सम्बोधनं हे छात्रनगते । नन्दन् आनन्दं कुर्वन् ।  
 अनन्तं अविनाश । भवनं रसक । मल्लून् स्तोत्रून् । इनेन एवेण  
 विहीन ऊर्जं हानविहीन धाम देवः हानविहीनं च तन् धाम च  
 हानविहीनधाम, हानविहीनधामैव नयनं यस्यासौ हानविहीनधामनयनः  
 त्वम् । नः अस्मान् । स्नान् मय । पुनन् पवित्राकुलम् । हे सज्जन  
 शोभनविन । एतदुक्तं यवति-हे यवतरक नष्टकानं नम् जन पान्  
 रिपुनप्याकुलन् मल्लून् नन्दन् नः अस्मान् पुनन् हानविहीनधामनयनराजं  
 स्नान् । येषाणि लक्षाणि सम्बोधनान्तानि पदानि अस्यैव विशेषणानि  
 भवन्तीति ॥ १११ ॥

हे भगवन् ! आप भजानरहित हैं । कमंडलु हैं । हम जैन  
 शासनके नायक हैं । सबके स्वामी हैं । मूर्च्छादिक परिग्रह  
 से दूर हैं । अनिनाश पवित्र हैं । अतिशय शोभायमान हैं ।  
 रोगादिक दोषोंसे रहित हैं । सज्जनजनोके अधिपति हैं ।  
 नाशरहित हैं । त्रिनेन्द्र हैं । सबके रक्षक हैं । आपका यह  
 विशाल कंबलज्ञान अतिशय मुनीभिन्न है । प्रणामोंके भाव  
 मुख्य स्वामी हैं अर्थात् सबके वर हैं । हे प्रभो ! ओ भगवन्  
 आपको नमस्कार करते हैं इनको आप रक्षा कीजिये, उनके माता



तस्य सम्बोधन हे आधीर । सुधीर अधोम । रिदां पण्डितानां वरः  
प्रधानः विद्वरः तस्य सम्बोधनं हे विद्वर । गुणो स्वामिन् । रक्तं मक्तम् ।  
विरं मत्स्वयम् । ॥ अस्मदः प्रयोगः । स्थिर नित्य । यतदुक्तं भवति-  
हे महारक्त रक्त इत्यादि गुणविशिष्टं कूरकलीरुर्दूरकनोरक्तान् रक्तन्  
या रक्त रक्त ॥ ११२ ॥

हे भगवन् ! आप अतिशय सुन्दर हो । अनंतगुणोंके धारक  
हो । ज्ञानावरणादि कमोंसे रहित हो । इन्द्रादिक देव भी  
आपकी पूजा करते हैं । हे प्रभो ! आप विनाशरहित हो ।  
समवसरणादि छद्मोंके धारक हो । रागरहित हो । द्वेषसे  
बहुत दूर हो । अतिशय देदीप्यमान हो । अर्च्य चतुष्टयादि  
चतुष्टय कदियोंके स्वामी हो । सबके नाथक हो । सबको दारण  
देनेवाले हो । जरारहित हो । अनेक मानविक व्याधियोंको दूर  
करनेवाले हो । ओमरहित हो विद्वानोंमें भेद्य हो । सबके  
गुरु हो । निरप हो, भीर सुन्दर दिग्गम्बजिकर सुशोभित  
हो । हे देव ! आपके जो भक्तजन हैं उन्हें इन कठिन भया-  
नक भीर अतिशय सुन्दर अम्बररणादि व्याधियोंसे रक्षा  
कीजिये, तथा मैं भी आपका एक भक्त हूं इसाखिये हे नाथ ।  
येही भी रक्षा कीजिये ॥ ११२ ॥

इति वरुणमण्डपे ।

वचनम् ।

प्रज्ञा सा स्मरतीति या तत्र शिरस्तघन्ननं ते पदे  
जन्माद्यः सफलं परं अवभिदी यन्त्राधिते ते पदे ।











तथैव मते, ममार्चनमपि यत्तत् त्वय्येव, मम हस्तौ यौ त्वत्पङ्गमाश्रित-  
निमित्तम्, कर्णश्च मम ते कयाभुतिरतः, अक्षि च मम तव रूपदर्शन-  
निमित्तम्, मम व्यसनमपि तव स्तुत्याम्, शिरश्च मम तव नतिराप् ।  
येन कारणेन रूढ़ी सेवा मम हे तेजःपते तेनैव कारणेन अहमेव  
तेजस्वी सुजनः सुकृती नान्य इत्युक्तं भवति ॥ ११४ ॥

हे भगवन् ! मेरी मूढ़ा केवल आपमें ही है । मैं स्मरण भी  
केवल आपका ही करता हूँ । पूजन भी केवल आपका ही  
करता हूँ ! ये मेरे दोनों हाथ केवल आपको प्रणाम करने और  
आपकेलिये अंजलि देने ( हाथ जोड़ने ) के काम आते हैं ।  
मेरे कान सदा आपकी कथा सुननेमें ही तत्पर रहते हैं ।  
मेरे नेत्र सदा आपके रूप देखनेमें ही लगे रहते हैं ।  
मेरा व्यसन अर्थात् अभ्यास आपकी स्तुति करनेमें ही है ।  
मेरा मस्तक भी केवल आपको नमस्कार करनेमें ही काम आता  
है । हे प्रभो ! हे परमात्मन् मैं आपकी ऐसी सेवा करता हूँ  
अतएव हे तेजोनिधे ! ( केवलज्ञानके स्वामी ) समझना चाहिये  
कि संसारमें मैं ही तेजस्वी हूँ मैं ही सुजन हूँ और मैं ही पुण्य-  
वान् हूँ । मेरे समान तेजस्वी सुजन और पुण्यवान् अन्य  
कोई नहीं है ॥ ११४ ॥

अथकृतम् ।

जन्मारण्यदिस्त्री स्तत्रः स्मृतिरपि क्लेशाम्बुधेर्नोः पदे  
भक्तानां परमौ निधी प्रतिकृतिः सर्वार्थसिद्धिः परा ।











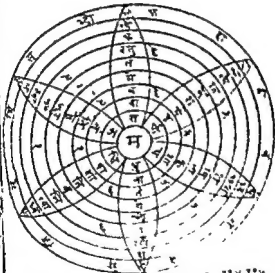




# कविकाव्यनामगर्भचक्रवृत्तम्

त्रिकान्तुतनेद वाममधुना तं येच्युतं स्वः शते ।  
 पलयेति सुशर्न पूर्णमधिकांशान्तिं द्वितित्वाध्वना ॥  
 प्रत्या शमिता कृशापमरुजं निट्टेज्जनः स्वातये ।  
 वेमदोग कदा यतीव यजते तेमे जिना सुश्रिये ॥

॥११६॥



एव कविकाव्य नामगर्भे विज ११० + २ ११४ ११५



